

Лезги

Газет

Жуван Ватан,
ватанэгълияр хуъх!

1920-йисалай акъатзава

N 39 (10684) хемис 24-сентябрь, 2015-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Тебрик

За Дагъустан Республикадин вири мусурманриз Къурбанд-сувар мубаракзева!

Меккедиз чехи зиярат күтъягъ хъайи и пак йикъара мусурманрин риклер шадвилин гыссерие, сергъят авачир къван реъимлувиял ва меръяматлувиял Аллагъ-Тааладил разивилин гыссерив ацузва. Гунағрилай гъил къаҷун патал къурбандар авуналди, жуван гунағар сидкъидай хиве къуналди, чна руғъгер ва риклер михы иизива, къенивилихъ ва адлатлувилихъ инанишвал мяյкемарзава.

Зун чалахъ тирвал, исламди ва адетдин маса динри Дагъустанда марифатдин, ахлакъдин ва меденишилини барадай къватнавай къеватди чи халкъдин руғъядин деевлем артмиш хъуниз, милләттин арада ва жуъреба-жуъре динрал амалзабайбурун арада авай алакъяр мяйкем хъуниз, Дагъустанда ислаявас ва дурумлу гъалар хъуниз къуллугъда.

Заз вири дагъустанвирихъ хъсан сағъламвал, хушбахтвал, ислягъевас ва меслятвал хъана къланзава.

Дагъустан Республикадин Къил

Р.АБДУЛАТИПОВ

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 10 манат

Дербентдин юбилей - Вириrossиядин сувар

ДАГЪУСТАН РЕСПУБЛИКАДИН ДЕРБЕНТ
ШЕГЬЕР АРАДАЛ АТАЙДАЛАЙ ИНИХЪ
2000 ИИС ТАМАМ ХҮН СУВАР АВУНИН
ГЪАКЪИНДАЙ

Россиядин Федерациидин Президентдин Указ

2015-йисуз Дагъустан Республикадин Дербент шеғъер арадал атана 2000 иис тамам жезвайвиихъ галаз алакъалу яз за къарап акъудзава:

1. 2015-йисуз Дагъустан Республикадин Дербент шеғъер арадал атунин сувар къайд авуний тъакъиндай Россиядин Федерациидин Гъкуматдин теклифдин тереф хъун.

2. Россиядин Федерациидин субъекттин государствоудин властдин организ ва чадин самоуправленидин организ Дагъустан Республикадин Дербент шеғъердин 2000 иисан сувариз гъазурвал акунин ва ам къиле тухунин карда иштирак авун меслят къалурзава.

3. И Указ адап къул чуғур йикъалай къуватда гъатзава.

Россиядин Федерациидин
Президент **В.ПУТИН**
Москва, Кремль, 2012-ийсан 21-ноябрь. №1559

Тебрик

ГЪУРМЕТЛУ ДУСТАР!

За квезд тариҳдин еке метлеб авай Россиядин лап къадимлу шеғъеррикай сад тир Дербент шеғъер арадал атайдалай инихъ 2000 иис тамам хүн мубаракзева!

Хейлин асира шеғъерди Каспийский регионда важибу, кар алай централайкай сад яз къуллугъна. Европадин ва Азиядин, Кеферпатан ва Кыблепатан, Ипекдин Чехи рекин къекъундал алаз Дербент еке метлеб авай, гъакъыкъатдани а девирра къиле фейи вакъыйирин иштиракчи хана. Алишвириш, илим, культура, образование вилик фин патал зурба роль къуѓвава.

Шеғъердин ағалийривай адап тариҳдин баркалду чирал, чинин ватанэгълийрин арадай акъатай машгъур литераторрал, алимрал, композиторрал, военоначальникран дамах ийиз жеда. Шад жедай кар ам я хъи, күне ата-бубайрин лап хъсан адетар хузвава ва абур дидбай цийи хъийизва. Асира ва ағзур үйисара яшамиш хъайи Дербентдикъ къетлендаказ, дикъетлувиледи ва къайгъударвиледи эгечүнин ильтияж ава, къадим заманайирин памятникар мукъудивди гүнгүнна хтун, куб хайи шеғъердиз турристар желб авуний къвалах хъсанарун, гъелбетда, адап индустриядин, промышленностдин мумкинвилер, яшайишдин ва транспортдин инфраструктура мяйкемарун чарасуз я.

Заз квехъ яратмишунардай зегъметда агалкъунар, хъсан дуланажагъ ва хушбахтлу уымур хъана къланзава.

Россиядин Федерациидин
Президент **В.ПУТИН**

Къагъиман ИБРАГИМОВ

5000 иисан Дербент, шеғъер арадал атана 2000 иис къейдзавай Дербент зулун нурлу рангара гъатнава. Улкведдин виридалайни къиблие ва виридалайни къадимлу шеғъер суварин зурба майдандиз элкъиенва. Иниз къибледихъайнин кефердихъай инсанрин сел ахмиш хъанва. Виридан чина шадвал ава. Мугъманрин ва шеғъерэгълийрин чинрай ина хъанвай дегишишлир дамахзавай разивал аквазва.

Цийи майдан, аваданламишнавай 14 къучени 4 парк, цийи хъувунтай къвалиперин винел патар, къавар, къир ҹанвай къуҷеяр, эцигнавай школа, түккүр хъувунтай къеле “Нарын-Къала”, тариҳдин имарат-музей “1-Петрдин къвал” - вири и дегишишлир юбилей тебрикиз атай мугъманриз ва шеғъерэгълийриз Дербентди къалурна. Къенин сувар арадиз атун патал сувариз гъазурвилер са шумуд йисуз и къалахдик къил кутур

Имам Музамудинович ЯРАЛИЕВА къиле тухванай. И жигъетдай куҷеяр, паркар, архитектурадин имаратар цийи къилелай түккүр хъувуна, яшайишдин инфраструктурайрин объектар ремонт хъувуна, гъакъини са жерге маса къвалахарни тамамарна. И къвалахар къиле фин патал РФ-дин Президент В. Путинан Указдалди, вичин составдик федеральный ва исполнительный властдин векилар кваз, гъузчывал тухудай тешкилтүвилин комитет арадал гъанай.

Юбилейдин суварик иштиракиз агъзурралди мугъманар, Россиядин регионрайни, къецепатан улквейрай (Ирандай, Азербайжандай, Тажикистандай) 40 делегация атанвай.

И сувариз талку яз Россиядин Почтади, почтовый маркайрин алаz, къадимлу шеғъердин яшарив къадайвал махсус 2000 иис къянвай 2000 открытика, махсус марка ва конвертни акъудна. Сифтегъан пуд маркадал, сувар тебрикунин сергъятра аваз, махсус почтадин штемпелдади Кеферпатан Кавказдин крарай министр Лев КУЗНЕЦОВА,

СКФО-да авай АСИ-дин представительстводин руководитель **Анвар ГъАЖИЕВА**, РД-дин УФПС-дин директор Ухума **КъАРАГИШИЕВА** печать тъалчна. Къадимлу цитадель “Нарын-Къала” алаз акъуднавай открытаяр суварин мярекатдин иштиракчийривай, мугъманривай, шеғъерэгълийривай Россиядин гъи региондиз къандатлани пулсуз ракуриз жезва.

Дербентдин конъякар акъуддай комбинатди сувариз бахшна “Дербент - 2000” къъена чехиарни конъякар авай бутылкайрин партия акъуднава.

Чун шеғъердин **Азадвилин** майдандал ала. Къуд патахъай ван къевзай халкъдин милли авазри риклик шадвилин гыссер кутазва. Майдандал суварин тегъерда вижевай сеънне түккүрнава. Сеъннедин дапу пата видеокран кардик ква. Аней мугъманриз Дербентдин тариҳдикай гъар 15 декъиқкада тикрар жезвай видеофильм къалурзава. Азадвилин майдан авайвал Ҷар къуна

▶ 2-3

ЮБИЛЕЙ

Къизляр шеғъер! Чехи Россиядин къиблепатан сергъятдал фадлай алай мяйкем къеле! Вичиз гъеле 1918-йисуз Ватандин аслу тушировал ва революциядин къазанмишунар хуник къетен пай кутунай Игит шеғъер тъвар ганвай меслен..

▶ 6

СПОРТ

Лезги руш, вичин ери-бине Дербент райондин Белиждай тир Севил Абдулова (49 кг) ва Заира Иразиева (58 кг) дульядин чемпионвилин тъварариз лайхху хъана. Гила лайтла, Севил Абдулова къве сеферда дульядин чемпион я. Афери!

▶ 14

Дербентдин юбилей - Вириrossиядин сувар

СКФО-да РФ-дин Президентдин патай тамам ихтиярар ганвай

Векил С.МЕЛИКОВАН

Тебрик

ГЪУРМЕТЛУДУСТАР -
ДЕРБЕНТДИН АГЬАЛИЯ!

Икъван яргъалди чун санал гъазур хъайи чехи сувар - Дербентдин 2000 йис тамам хъун за квэз риккин сидкыдай мубаракза!

Шегъер архитектурадин жигъетдай гъам Дағъустанда, гъам Кеферпатаң Кавказда виридалайни гуьргч шегъер яз гъисабиз жеда. Культурадин гзаф ва журеба-журе халъварин ирсерал гъалтайла, улькведа адав гекъигиз жедай лап тиммил чаяр ава - ам санлай пуд диндин къеб яз гъавайда гъисабзавайди туш.

Дербент, дугъриданни, Кавказдин жавагъир я. Шад жедай кар ам я хъи, къе ам чи вилик цийи къаматда аваз акъвазнава. Властидин ва шегъердин агъалийрин къуватралди Россиядин лап къадим шегъердин къамат акваз-акваз дегиш жезва. Вилик гзаф къалахар кума. Юбилейдин рекъем чун вири патал Дербентдин цийи умумър къейдздавай сергъят хъана. Къенин сувар хъуниз мумкинвал гай шегъердин гъакъиндай лап риккивай къайгъу чуగур вирибуруз за риккин сидкыдай чухсагъул лугъузва!

Заз риккин сидкыдай дербентвийрихъ ва адан агъалийрихъ дурумлувал, гележегда сагъ-саламатвал, агъваллувал ва абадвал, жуван къуватрихъ инанишишвал ва хъсан мурадар къилиз акътадай инанишишвал хъана къланзава.

Гъурметдалди,
Кеферпатаң Федеральныи округа
Россиядин Федерациидин
Президентдин патай тамам ихтиярар
ганвай Векил С.МЕЛИКОВ

Тебрик

ГЪУРМЕТЛУ
ЛЕЗГИЯР ВА ДЕРБЕНТВИЯР!

За квэз риккин сидкыдай чехи, виридунияди тарихдин еке метлеб авай Дербентдин 5000 йис тамам хъун мубаракза!

Дербентди дуьньядин халъварин лап гзаф динар ва конфессияр сад ийизва. Чна Дербент Россиядин Къиблепатан форпост ва Лезгистандин мөркез хъunal дамахазава.

Дербент шегъердин виликан къиль Имам Яралиеваз къетендаказ чухсагъул лугъуз къланзава, гъыкъ лагъайта, Россиядин Федерациидин Президент В.В.Путинан вилик Дербент шегъердин 5000 йис къейд авунин теклиф эцигна.

Чи Президент Владимир Путинан 2012-йисан 21-ноябрди “Дағъустан Республикадин Дербент шегъер арадал атайдалай инихъ 2000 йис тамам хъун къейд авунин гъакъиндай” Указдал къул чуругуна.

Лезгияр ва Дағъустандин, Россиядин вири халъкар чехи Кавказдин Албаниядин культура хуьнис мажбур я.

Ам чи дамах ва тарих я. За квэз риккин сидкыдай и юъ мубаракза.

Заз квехъ кавказвийриз хас яргъал умумър, сибирвийриз хас уяхвал ва иман хъана къланзава.

Къуй умумърди квэз виридаш анжах шадвилер, лайихлу гъурметар ва пакадин йикъахъ инанишишвал гъурай.

Гъурметдалди,
“Виридуниядин лезги халъварин
конгрессдин” регионрин уртас
общественный гъерекатдин Ханты-
Мансийскдин региональный
отделенидин председатель
Жалауддин АБДУРАЗАКЬОВ

1 ◀

Дағъустандин ва Кеферпатаң Кавказдин регионрин адётдин культурайрин гъаятар-майданар кардик ква. Са пата Дағъустандин районрай атанвай пъгъливанри чин алакунар къалурзава.

Мярекатар физвай майдандин 1500 кв. метр чилел художники халичадин шикил чуугунва. Анал 1500 касди милли парталар алаз саналса колективи хъиз вири гъейранай лезгинка къуль тамамарна.

Суварин сагълугъдай Дербентдин Азадвиллин майдандар Дағъустандин ва Кеферпатаң Кавказдин регионрин милли культурайрин “Адётар” тъвар алаз фестиваль ачух хъана.

Милли майдандар Дағъустандин халъварин 13 миллетди тешкилнавай, ина этно-

культурадин, халъварин сеняткарвилерин ва гъилин-tlyplun шейэрин выставкаяр кардик квай.

Дағъустандин устадри шаркъ патан гзаф чагай затларин къимет чидайбурун фикирдиз чин виридалайни хъсан къалахар гъанвай. Рикел хин, Дағъустандин саки вири халъкар гамар хурунал машъул тир.

Месела, зурба агалкунралди Ахъчегъя, Къурагъя, Миграгъя, Стлалдагамар храдай, Хунзаха, Гергебилда, Цладада чичи авачир гамар, Левашада сун рухвар храдай, Доргелида, Бугленда, Къаякента нехишар аваз сун паласар, литинин гамар храдай.

Милли парталар алай устадри чин къалах къиле физвай, яни затларин гъизвай тегъердихъ галаз танишарзлавай мастер-классар къиле тухузвай, абуру гъеле

хуш авай къарни чин къалахдик кутазвай. Районрин ва шегъеррин фольклордин колективи чин майдандар халъкарин манияри къульлер милли музықадин алатрихъ галаз тамамарзлавай, тамашачиарин чин яратмишурал желбазлавай. Майдандар ачунавайбуру мугъманар милли недай-хъвайдалди къунагъламишлавай.

Россиядин регионрин милли майдандарин интерес чехи интерес аваз килигзлавай. Инани халъкарин этнокультурдин, журеба-журе халъварин сеняткарвилерин шейэрин выставкаяр тешкилнава, мастер-классар къалурзава, яратмишурин колективи ва къилдин манидарин чин алакунар къалурзава, къульлерзава.

Азадвиллин майдандал гайи чехи концертда гъукуматдин, самодеятельностдин яратмишурин колективи, гъакъни халъ-

Шиклар явайди - К. ИРАГЫМОВ

Дербентдин юбилей - Вириrossиядин сувар

дин манияр ва макъамар тамамарзавайбуру, аялринни чехибурун къульдердай ансамбли, ашукири, искусствовдин школайра, художественный школайра ва училиштейра чирвилер къачузвойбуру, Дагъустандин шеъзериннин районрин, Москвадин, Крымдин, Татарстандин, Санкт-Петербургдин, Калмыкиядин, Башкириядин ва Кеферпатан Кавказдин регионрин журеба-журье халкъарин яратмишунрин устадри иширакна.

Тамашчайриз Дагъустандинни Кеферпатан Кавказдин газф журеба-журьевал авай культура къалурна.

Азадвилин майдандал гъар патахъай атанвай коллективи чин гъятар тулькуйрдайла, "Дербент - 2000" къюенвай лаготип алаз гъятарин акунриз Къадим Дербентдин цларин ушшар ганва.

Къадим Дербентдин цлари, чи тарихдал, аллатай девирдин къаматрал чан гъизва. Къеледин минаради им къаъан дагъларин чиа тирди лишланамишзана. А цлари милли халкъарин гъятар Россиядин халкъарин газф миллетрин са хизандиз квятзазва, садан гаф масадан тутуынлай финин, журеба-журье динрин, культурыйрин, адетрин векилри сада-садаз гъуырмет ийиз яшамиш хуунин чешне яз.

РД-дин Кыл Р. АБДУЛАТИПОВ "Адептар" тъвар алай Россиядин халкъарин фестивалдиз килигна. Ада Чечен Республикадин, Краснодарский крайдин, Кабардино-Балкариядин, Ингушетиядин, Кеферпатан Осетиядин ва Дагъустандин халкъарин гъятарап кыл чугуна.

Адахъ галаз Дагъустан Республикадин Гъукуматдин Председатель Абдусамад Гъамидов, РД-дин Кылини ва Гъукуматдин Администрациядин руководитель Рамазан Алиев, Дагъустан Республикадин Гъукуматдин Председателдин сад лагъай заместитель Анатолий Къарифов, заместитель Рамазан Жафаров атанвай.

Квят хъянвайбурухъ элкъвена, Р.Абдулатипова суварин мярекатриз гъазурвилин сергъятра аваз кыле тухванвай зурба квалах къейдана.

"Къе чна юбилей тухун, шеъзердин акунар дегишарун - им зурба кар я. Чи гүзел шеъзердин юбилей лайхлудаказ кыле тухунин фикир чаз гайи Владимир Путиназ чна рикливай чухсагъул лугъузва. 2000 йисан къене чна и кар сифте яз кыле тухузва, шеъзер къайдадиз хизиза, чи талабуналди, чи улкведин Президентди и квалахар кыле тухун патал мад къве йисан вахт хганва. За фикирзана, чи Дербент шеъзер Россиядин, дуньядин туризмадин юкъни-юкъваз чавай элкъуриз жеда!" - лагъана ада.

И вири югъди шеъзерда суварин мярекатар 7-магъалда, шеъзердин дуньядин динринни культурайрин музейда, "Нарын-Къала" стадиондал, "Женгинин Баркаллувили" паркуна ва масанра шадлудаказ кыле фена.

1-Петрдиз эцигнавай музейдин гъята - Россиядин император Персиядиз дяведиз физвай рееке ам Дербентда акъвазай вахтуниз бахшнавай сөгъне къалурна.

Кылини вакъяяр шеъзердин вини кыле, къадим магъалар - тарихдин магъле Орта-Къапыда кыле фена. Ина ван алаз устарханаяр ва гүзел гамарин базарап арадал атанва. Акъ тир хыи, и алвердин ва гъилин шеъэрин карчийрин жергейра вири Дагъустандин чин ва ранг ава.

Исаралди гъили хразвай, са квадратдин метрда 300 агъзур кваг авай вири дуньядиз машъур гамар. Амма Дербентдин виридалайни чехи гам, 1,5 агъзур кв. м майдан къуна (художники акрилдалди чугунвайди) шеъзердин кылини майдандал экъя хъанва.

Орта-Къапыда яшамиш жезвай вири агъалийри чин квальерин варар мугъманриз ачухнава. Квальерин иесийри мугъманар чранвай шеъэрлди къунагъламишзана. Чунни бязи гъятализ фена. Са ге-

ренда милли алатрин устарханадални акъвазна.

И устарханада дугъриданни неинки Дербентда, гъакини вири Дагъустандан машъбур устадар квят хънавай. Милли чагъанардай устар тир лезги хва Эмир, кларнетрин устар - эрмени Армен ва далдамар гъазурдай устар - азербайжанви Демир. Чин алатрап къугъвадай устарар хъизи машъур я. Чун инал акъвазай са геренда суварин мугъманри сад экечиз мугъкуд хеччиш бегъем къульпер авуна.

И магъледа авай динэгълийри мугъманриз Жуумя-мискидиз атун теклифзай. Атай вирида абуру бугъ алахъзва дуыгульдин аш гузай.

Няин сятдин вада "Нарын-Къала" стадиондал республикадин яратмишунрин коллективирина иккисине мугъманриз ишираквал аваз "Къадим шеъердиз - къадим музика" кылган чехи концерт хъана.

Иридан зураз "Нарын-Къала" цитадел "Нарын-Къаладин рангар" кыл изобразительный искусстводин фестивалди вичин раклар ачуна.

Иикъан квилин вакъяя агъзур иисарин музыкально-театрализованная хроника "Гончарный круг Дагестана: от Дербентской крепости до ворот Кремля" "Нарын-Къала" цитаделда няин сятдин мугъжудан зураз башламиша.

Официальный делегациядик кваз Дербентдин РФ-дин Гъукуматдин Председателдин заместитель Александр ХЛОПОНИН, Кеферпатан Кавказдин крарай РФ-дин министр Лев КУЗНЕЦОВ, СКФО-да РФ-дин Президентдин патай тамам ихтиярап ганвай Векил Сергей МЕЛИКОВ, РД-дин Кыл Рамазан АБДУЛАТИПОВ, Кеферпатан Кавказдин крарай РФ-дин министрдин заместитель Одес БЕЙСУЛТАНОВ, СКФО-да АСИ-дин представительствоин руководитель Анвар ГЪАЖИЕВ, гъакин международный ва регионрин делегацийрин иширакчияр атанвай.

РФ-дин Президент Владимир Путинан тебрикдин чар шеърэгълийриз Президентдин советник Владимир Толстой келла. Ана улкведин тарихдик шеърди кутунвай пай къейднавай ва Дербент шеърдиз мадни зурбаз цукъ акъудун, дербентвайриз-шеъердин надирлу культурадиннин тарихдин ирс хунын къягъударвиледи эгечүн алхишнавай.

Александр ХЛОПОНИНА вирида и культурыадин вакъяя мубаракна ва ам ре-гионда кыле физвай дегишвилерин лишан тирди къейдана. Адаз и межлисдал "Дагъустан Республикадин вилик лайх-лувилерай" орденни гана.

Дербентдани Дагъустанда кыле физвай дегишвилерай рагадайла, Лев КУЗНЕЦОВА къейдана хъни, Дербентдин юбилейдин сувар тухун - региондин девлетлу тарих рикел хуун я.

Вичин нубатдай Сергей МЕЛИКОВА сад-садав агудзавай Дербентдин роль къейдана. "Дербент - им миллетар, халкъар, динар, культураяр агудзавай шеър я, гъавайда лагъанвайди туш. Адан юбилей им чи виридан умуми сувар я..."

Рамазан АБДУЛАТИПОВА РФ-дин Президентдиз, РФ-дин Гъукуматдин Председателдиз, РФ-дин Гъукуматдин Аппаратдиз, СКФО-дин полпредстводиз, Федеральный министерствойриз и культурыдин мярекатдиз фикир гунай, къуун кутнай, нетижада ам Вириrossиядин масштабда хуунай ва яшайшдинни экономикадин рекаяш шеър ва тъакини вири республика вилик финиз рехъ ачуунай чухсагъул малумарна.

Официальный паюнилай гъуыннин Россиядин ва маса улквейрин тамашчайривай тарихдинни музикадин шоудиз килигиз, симфонический ва халкъдин алатрин оркестрриз яб гуз хъана. Шадвилер суварин фейерверкдалди акъалтарна.

Шикл яғыйди - Эльдар РАСУЛОВ

Дербентдин юбилей - иштиракчийрин вилералди

ТЕЛ

Дербент шеъръ
И.М.ЯРАЛИЕВА

Гъурметту Имам Музамудинович!

Дербентдин - Къиблепатан Дагъустандин меркездин 2000 иис таамам хъунин суварихъ галаз алакъалу яз шеърдин ағылайирин лап чехи паюнин тіварцыхъай чна квэз тариҳдин лап чехи метлеб авай вакъия риклин сидкъидай мубаракзава.

Дербентдин 2000 иис таамам хъунин сувариз гъазурвилер аквадай зурба къалахрик кыл кутас ва абуруз гъазурвилер акваз башлашиш дебирда - 2010-2015-йисара Күн “Дербент шеъръ” шеърдин округдин кылие хъана. Адалатлувили ва гъакъыкатди къейд авун истемишава хъи, шеъръ дебидай дегии хъуник ва адаз алай аямдин къалуб гъун патал Күл лайхувилериз кыммет гуз хъун мумкин туи. И кардай чун Көвлай рази я ва Квэз чухсагъул лугъузва.

Имам Музамудинович, чаз квехъ мягъкем сагъламвал, руғындин цицилав, яргъал уймуър хъана къланзава. Күне куль уймуър хайи Дагъустанди цукъ акъудун патал баҳидайдал чна шак гъизвач.

**М.Ш.НАВРУЗОВ, къенепатан краин органин ветеран
Р.Д.РАМАЗНОВ, РФ-дин лайихлу духтур
Ф.А.ЭФЕНДИЕВ, РФ-дин лайихлу энергетик
А.Т.ГЪАБИБОВ, РФ-дин лайихлу артист
З.Д.КЪАРАХАНОВ, РД-дин лайихлу муаллим
Г.С.ИБРАМХАЛИЛОВ, РФ-дин лайихлу муаллим
А.М.ИСМАИЛОВ, РД-дин культурадин лайихлу работник
Н.С.РАМАЗНОВ, РД-дин лайихлу духтур
М.К.МИРЗАБЕГОВ, РД-дин халқынин артист
РИСМИХАНОВ, “Дербент шеъръ” шеърдин округдин собранидин депутат
И.ШЕКЕРАЛИЕВ, “Дербент шеъръ” шеърдин округдин собранидин депутат
А.А.МИРЗАБЕГОВ шаир, РД-дин лайихлу муаллим
Н.А.КЪАРИБОВ шаир, РД-дин культурадин лайихлу работник
А.Д.АГЬАШИРИНОВ, РФ-дин лайихлу муаллим
С.АЛИЕВ, Общественный деятель
Х.ХАНАГЪМЕДОВ, карчи**

**Интервьюояр
Къагъриман ИБРАГИМОВА
къачуна**

Чна шеърэгълийривай ва мугъманривай къадим Дербент шеърдин зурба юбилейди чпиз авур эсердикай са-къве гаф лугъунтла-лабна.

Сейфулагъ ИСАҚЬОВ - РД-дин Халқынин Собранидин Председателдин заместитель:

- Масштаблудаказ сувар кылие физвай гъалдикъадим Дербент шеърдин гъейбатлувиликай лугъузва. Дербентдин 2000 иисан юбилейдин сувар вири Россия патал культурадин еке метлеб авай вакъия я. Эгер чна Дербент эбеди шеъръ я лагъайтла, им адахъ дерин на мягъкем дувулар гала лугъун жезва. Эгер чна Дербент пак шеъръ я лагъайтла, адахъ еке берекат галайдини аквада. Дугъриданни, “Дербент пак ва эбеди шеъръ я”. Къе и гъзел сувар зурбадаказ кылие фин патал, шеърдин суварин ранг гъун патал бегъем тақватар серфнава. Кылие тухванвай къалахрин нетика хъун, генани хъсанарун ва вилик тухун им чи алай неслидин везифа я. Вучиз лагъайтла, къадим Дербент шеъръ Россияндин Мекке я. И къалахъ къе ина квант хъанвай къван мугъманрини тестикъарзава”.

Летип ЛЕТИФОВ - художник:
- За шеърдин юбилейдик зи пайни кутуна лагъайтла жеда. Гъик лагъайтла, за юбилей жедалди вири шеърдин 2000 иисас талукъарнавай шикилрин выставкада иштиракна. Выставкадин галереяда за чу-гунвай 17 чехи шикил къалурна. Къе сувар зурбадаказ кылие физва. Жув художник яз зун къе ина акур къван жуъреба-жувре милли костюми гъйранна. Гъар са майдандал къугъавзай милли аллатрай ақыт-заяв рикли чугвадай милли авазар ван хъайила, къвачерик зарб ақатна, за са къульни авуна”.

Нариман АБДУЛМУТАЛИБОВ - Сулайман-Стальский райондин къил:
- Дербент Россияда виридалай-

шеърдай чун иниз къуд кас хтанва. Дербент шеърдин 2000 иисан юбилей къейд ийизва лайтай хабар агақайла, чун текеж къадар шад хъана. Чун алай вахтунда яшамиш жезвай регионада авайбуруз Дагъустанданда дяве физвайди хъиз ава. И фикирдай абур анжак Дагъустандикай чуру хабарар чукъурзавай пресса көлайла ва телевизордиз килигайла атанва. Чун иниз хтунин мурадин ислягъдаказ, сада-садаз гъурмет ийиз яшамиш жезвай дағъустанвирикай фильм гъазурна абуруз къалурун ва абурун фикирар Дагъустандикай дегишарун я. Къадим Дербент шеърдин 2000 иисан юбилей къейд авун им Дагъустандин ва Россияндин тариҳда Чехи вакъия я. Шадвилин суварик иштирак авун къисмет хъунал чун пара шад я. Дербентвияр квэз и зурба сувар мубаракрай!”

**Интервьюояр
Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВА,
Дагъви ШЕРИФА,
Рагнеда РАМАЛДАНОВАДИ
къачуна**

Григорий ОРДЖОНИКИДЗЕ, ЮНЕСКО-дин крарай РФ-дин комиссиядин жавабдар секретарь:

- И суварик атайла заз зун махуниз аватай хъиз хъанва. ЮНЕСКО-дик Дербент сада-сад эхи авунин жигъетдай виридалайни зурба шеъръ яз ақатнава. Ина гъурметлудаказ лап гзаф халқъар яшамиш хъун надир кар я. Заз Дербентди ва дербентвирин цукъада къланзава.

Валентин ГАВРИЛОВ, РФ-дин илимприн ва ишкүстүрүштин академидин член-корреспондент:

- Дагъустандиз заз сифте Ра-сул Гъамзатова теклифнай. Тархан-ра авай Лермонтован музей беген-мийших хъайи ада зун Дагъларин уль-квездиз теклифунин себеб, Дагъустандин музейрин комплекс арадал гъун тир. 2001-йисус за Нарын-Къеледин “Ханарин канцелярия” реставрация авуна ва ана ЮНЕСКО-дин къаюмвилек кваз конференция тешкилна. Нетижада Дербент шеъръ дурньядин метлеб авай гүмбетрин сиягъда тунай. Им чехи къалахрин сифте кам тир, амма гележегда ремонтир къалахар ақваз хъана. Гъа надир комплекс арадал гъунин кардив къе эхгечүн лазим я. Дагъустанда вичиз ухшарди ава-чир музейрин гъалкъа арадал гъун патал захъ чакайрив къур музейрин комплексирин са жерге проекттар ава. Абурукай сад Дагъустандин изобразительный искусствойрин музейдин проект я.

Музейрин гзаф комплексар арадал гъанвай, машгүр скульпториҳ галас санал къалахар архитекторди хъиз лугъуз къланзава хъи, Дагъларин улькведихъ Шариф Шагъмарданов хъитин монументалист хъуни еке мумкинвилер гузва. Вичин жавағырар Дербентдин музейрин комплексидин къадай тегъерда түккүриз алакъинава адалай. Абур асирилди амуқъда. И Пётрдин къазма түккүр хъувунвай архитекторизи чухсагъул. Вири вини дере-жада аваз арадал хизи алакъинава. Искусство, архитектурда ихтилайтка тимил жезвайди я.

Виктор КАЗАНЦЕВ, тариҳдин илимприн доктор, академик, 1-классдин госсоветник, генерал-лейтенант:

- Зун Россияндин вич сад тир мединидин государстводинди ту-

Цыкылар ябыди - Къ. ИБРАГЫМОВ

дарзава, и карди чун садзава, дуст-вилин алакъаяр мягъкемарзава.

Къачмаз МЕЛИКОВ, Хив райондин образованидин управленидин начальник:

- Чи гъар са хуърухъ, гъар са халқынин вичин адетар, меденият, сенятар, тұлын-хъун ава. Абур сад-садаз мукъва тирвал, гъардахъ вичин надирвални ава. Амма вири шейэр ина къалурдай мумкинвал ганвач. Хъсан жедай, эгер гъар са райондиз вичин къильдин чка тайна-нара, күнне милли тұлынралди мұмъманар къарашламиша лагъанайтла. Къве тахан крат хъанва, садбуруз ахытн мумкинвал ганва, мұкъбуруз - пиплер, пурчара, дарискъал чқаяр.

Гъамзат ГАЗИМЕГЪАМЕДОВ, Дагъустан Республикадин про-мышленностдин, алишверишинин ва инвестицийрин министерство-дин векил:

- Юбилейдин суварин мянрекатриз чи министерство фадлай гъазур жезвай. Къе вирида активтал къалурзава. Дербентта кылие физвай мянрекатра ағылайри Дагъустандин меденият, искусство, садвал къалурзава. Къе вири са майдандал экъечіна чин миливал къалуруни чи дуствал лишанламишава. Фу недай чайрихъ, транспортдихъ га-лаз алакъалу күлгүл-шүлгүлайрикай лугъуз къланзава, амма гележегда генәнни чехи мянрекатар тухун патал хъсан тарс хъанва.

Ағымед МУРТАЗАЛИЕВ, Махачкъала шеърдин мәриядин аппаратурин регъбер:

- Дербентдихъ гзаф эпитетар ава, ада дүньяда ганвай къиме-

Дербентдин юбилей - иширакчийрин вилералди

тар ава - медениятдин, искусство-дин, динрин макан я. Къе и суварик къват хънавай къван халъкарин, же-гъилрин, яшлубурун, дишегълий-рин, аялрин къумеканды вири ду-нъядиз Дагъустандин къамат къал-пурдай мумкинвал хънава. Вири дербентвийриз сувар мубаракрай!

Алимет МЕЙЛАНОВ, Сулей-ман-Стальский райондин общественний палатадин председатель:

- Шегъердиз ихтиин фикир фад-лай ганвачир. Дербент тариҳдин, архитектурадин къадим, къиметлу гъумбетрин шегъер я. И крап рикле-лай ракъурнавай, фикир гузвачир. 2000-йисалай башламишна Дербентдин къамат арадал хизз башламишна, ам ЮНЕСКО-дин къаюм-вилик кутуна. Эхиримжи вад ыйсан вахтунда чехи къалахар гъиле къу-на тамамарнава. Вири къалахар ақылтларнавачтани, шегъер патал хъсанвилихъ дегишвилер ава. Ви-лиг генани хъувуна къланзай крап ква. Гележгда Дербент неинки Да-гъустандин, гъакл вири улькведин туристрин машъур централдиз эл-къведайдахъ умудлу я.

Абдулаким ГЪАЖИМУРАДОВ, Сулейман-Стальский райондин ветеранрин Советдин председатель:

- Дербент неинки Россияда, гъакл вири дуныяды, гъакъикъатдан-ни надир шегъер я. Дербентдин 5000 ыйис къейд авун лазим тир. Им Еги-петдин пирамидайрин девиррин ше-гъер я. Вири девирра Нарын-къеледиз вири государствои чехи фикир гуниз килигна, ам ағъзур аси-ралди амукъанава ва идалай къу-лухъни амукъда. Шегъерда архите-турбин, тариҳдин манадин дараматар чукъур, абур маса тегъерда дудъзар хъувун лазим тушир. Абу-рухъ тариҳдин еке метгеб ава. Абур гъа авай гъалда, къадимвал, тариҳ-дин чирин гелер къатлаз жедайвал хвена къандай. Регъв чукъурна. Гила Салманан куычедай шегъердиз атайла вун Дербентдин ақъатнавани тахъайтла маса шегъердиз ақъатнавани чир хъжезмач.

Кемран КЪУРБАНАЛИЙРИН, шаир, журналист:

- Я къеледиз, я "Азадвилин майдандал", я! Пётрдин къвал алай чакдиз фидай шагъадатнама гвач лугъуз санисни ахъя тавурула, зун Лезги муздромтеатрдиз илифна. Жуванбурухъ галаз съульбетар авурдалай къулухъ къвализ рекъе гъват хъувуна. Гайиф...

Дербентда дидед чалан муаллим:

- Дербентда чехи сувар къейддай вахт мукъва жез башламишайла, тадиз къунарни чурна, тарарни атана, дараматарни чукъурна ва вири цийи къилелай тукъур хъувуна, мұтквердин къелемар кутуна, шегърейра къир цана, я-диз фин патал тротуарар къайдадиз хана. Амма гъа цайи къелем-риз яд гузвач. Ибур вири сад-са-дахъ галаз алакъада авай, суварин вилик ваъ, гъамиша тамамар-на къланзай везифаяр я.

Волонтеррин са десте:

- Чехи мәрекатар къиле физвай майдандал къевзай къучеяр лап хъсандиз тукъурнава, саърай вири, амма икъван ағъалияр, мугъманар къват хънавай ина зирзилар вегъидай къалпар эциг тавуниди ва я тімил хъуниди гъар са инсан ад-министративный къайдар чурнуни, чи тариҳдиз тъуремет тавунизи, зир-зилар какатай гъинал хъайитлани вегъиниз мажбуразава.

Расим ИБРАГИМОВ, Гутум-рин хъурун клубдин директор, ашукъ:

- Суварин мәрекатар хъсан гъа-зурвал аваз къилье физва. Вири райони чипин гъялтар тукъурнава, райондин вилик-къилик квай касри мугъманар къараламишзава. Ибур неинки Дербентдин юбилей я лагъана, гъакл амай вири сувариз ий-извай, мили адетар, сенятар, мани-макъам хүн патал герек крап я. Къадим Дербентда ихтиин зурба сувар хъуни чун, жуван тарих, мил-ливал, меденият къайгъусуз тушир касар, нубатдин сеферда агудна.

Майданрап алай касарин къа-дардиз килигна мәрекатиз физ та-хъана шегъердин къучеяра сейрза-вай чадин ағъалияр:

- Дербентдин юбилейдиз та-лукъ мәрекатар, эхиримжи вахта-ра шегъерда жезвай къулайвилер ибур вири, сифте нубатда, чун, дер-бентвияр, патал я. Амма варз ви-ликамаз хтулри гузетай концерт-риз, тамашайриз, милли гъаятириз физ тахъуна чун пашманарна.

Султан ХАМЗАЕВ, РФ-дин Об-щественний палатадин член:

- Дербентдин юбилей им анжак Дагъустандин ваъ, вири Россиядин халъкарин сувар я. 300, 500, 1000 ыйис идалай вилик Дербент маса ульквейрин къурулуша авай. Илиз килигна, им Иран, Азербайжан ва маса ульквейр патални чехи сувар я, амма, сифте нубатда, гъелбетда, Дагъустан ва дагъустанвияр патал.

Владимир НЕЧАЕВ, Шолохов-тан тварунихъ галай МГТУ-дин ректор:

- Чи ульквела ихтиин къадим, гъуруметлий Дербент шегъер хунал-ча Москвада гъамиша дамахза-вайди я. Заз аквазва хъи, къе Дербент чи улькведин халъкарин ду-стивили лишан я.

Мурад УРДУХАНОВ, видеоблоггер:

- Адетдин мәрекатдал еке ажи-отажарадал гъанва... Ағъалийрийвай регъятдиз мәрекатрал физ, тамашиз жедайвал авунвач. Аваррин чалал-ди гимн илтилун ва бязи маса куль-лу-шульбу рехнега таъкуртла, вири сувар хъсандиз къиле фена.

Рустам МЕЛЬКИЕВ, Чечен Республикадин культурадин министрин заместитель:

- Дагъустандинни Чечен Респу-бликадин арада гъамиша дустви-лин алакъаяр авайди я. Эхиримжи вахтара чна ихтиин мәрекатрин би-недаллаз алакъаяр мадни мегъке-марзава. Чун къе чи Республикадин адетар, тъунар къалурин патал атана-ва. Мәрекатра Республикадин "Нох-чо" ансамблди иширакзава. Чечня-дин милли музейди выставка ачух-нава.

Альберт ЭСЕДОВ, муаллим, общественний деятель, журналист-блоггер:

- Дербентдин акунар гъакъи-къатдани дегиш хънава. Реставра-циядин лап чехи къалахар тамамарнава, къве миллиард манат пулдин таъкатор и рекъериз сер-фана. Гъелбетда, авунвай къалахарин еридин жигъетдай рехъ ганвай татугайвилерни ава. Нарын-къеледал авунвай ремонтирин къалахар хъсандиз тамамарнайта жедай. Бязи эксперти лугъузтайвал, къе-ле реставрация пешекарвиледи авунвач. Нетижада, хъультълдиз лагъайтла, къеледин акунар жегъиль хъхънава. Гъар гъакл ятлани, чи къа-дим шегъердин чехи юбилейдин юкъуз критикадин гафар лугъузни къланзай, амма кисна ақъвазизни

жезвач. Гъич къандачир "Вечному городу - вечная память" пугъудай келимайрин-лозунгдин ван япарихъ галукуна. "Къадим шегъердиз - гъа-мишалугъ машгурувал ва цукъ акъудун!" - кутугнавачни? Сувар къиле фейи тегъердикай за жуван фикирар соцсетрин ашкара авунва. Диверсия яни тахъайтла..., чи-дач, амма майдандал сувар ва кон-церт ахъайдайла дикторди лагъай "Буюр ша Тляратадин суварик" ке-лиминдин гъавурда гъакл акъан?

Гъар гъакл хъанатлани, дербент-вияр, квезд къе ватандин 5000 ыйисан юбилей мубаракрай!

Эльза ЧУБАНОВА, блоггер:

- Мәрекаттар сад-мұкъудалай хъсан тир. 7-магъалдиз фейи заз жув 2000 ыйис идалай виликан де-видирин Къве варариз ақъатай хъиз хъана. Вири къадим журеда тукъурнавай. I Петрдин къвализни фена. Лап гуъргеч тир. Кимивилерни ама. Къилди къачуртла, икъван мугъ-манар къабулуни, ихтиин еке де-режадин сувар къиле тухуниз ше-гъьер гъазур тушири - бес къадарда общественный транспорт авачир, гъа авайбүри Гагаринан тъвару-нихъ галай къучедай физвай. Ағъалийр, иллаки чадин халъкар, ше-гъердин са къиляй мукъу къилиз яхдиз къекъуни мажбур жезвай. Лап тімил кафяр ахъа тир. Гъа ахъайнавайбүри инсанри ағъан-вай. Са гукуналди чайхана жағъур-на. Биотуалетар авачир. Мугъманар тукъвенриз, гъидан-гъадан къа-периз финиз мажбур жезвай. Ше-гъьер мугъманрив, дербентвийрий ағъанвай. И кардикай менфят къа-чуна вирида шикилар язавай. Вири объектар асекерри хуъзай. Жува-жуп лап хатасуздаказ гъиссазавай.

Абдулкерим РАГИМОВ, Ах-чегъ райондин Культурардин къива-лин директор:

- Санлай къачурла Дербентдин юбилей хъсандиз къейдна. Гъелбетда, нукъсанарни, мадни хъсандиз тешкилиз жедай крарни авачиз ту-шири. Къилинді, гзаф гузетай и мә-рекатар секиндиз, яни хатасузда-каз, тешкилиз алакъина. Дербентдин тарих, пешекарри лугъузтайвал, ан-жак 30 процентдин ахтармишнава. Международный дережада аваз тешкилиз и мәрекат себеп яз Дербентдин мадни гзаф пешекарар, туристар къедайдахъ, абуру тарих мадни дүздиз ахтармишдайдахъ, шегъердин гъакъикъи яшар тайи-нардайдахъ чун умудлу я.

Абумуслим МУРТУЗАЛИЕВ, Махачкъала шегъердин общес-твенный палатадин председатель:

- Суварик чун Махачкъаладай тир делегациядик кваз атана. Къе-нин гъавадини кваз лугъузва хъи, сувар вини дережада аваз тешкиль-нава. Ина чаз вири Дагъустандин, СКФО-дин рангар аквазава. Гегъенш мәрекатри тамашашибийр тарих-диз сейрдай, тариҳдин архите-турдин гъумбетрихъ галаз таниш жедай мумкинвал гузва. Дагъустанвияри дамахзавай сифте зат - им халъкарин дуствал, миллиард, бубайрин пак адетар хъун я. Гъа са вахтунда, чна нукъсанарин винел къвалах тухузва, чехи мәрекатар тешкилдай төжриба къачузва.

Халил АГЪАМЕГЪАМЕДОВ, муаллим, Зейнудин РАМАЗА-НОВ, Хив райондин ЦБС-дин за-ведуючий:

- Дербентдин акунар гъакъи-къатдани дегиш хънава. Реставра-циядин лап чехи къалахар тамамарнава, къве миллиард манат пулдин таъкатор и рекъериз сер-фана. Гъелбетда, авунвай къалахарин еридин жигъетдай рехъ ганвай татугайвилерни ава. Нарын-къеледал авунвай ремонтирин къалахар хъсандиз тамамарнайта жедай. Бязи эксперти лугъузтайвал, къе-ле реставрация пешекарвиледи авунвач. Нетижада, хъультълдиз лагъайтла, къеледин акунар жегъиль хъхънава. Гъар гъакл ятлани, чи къа-дим шегъердин чехи юбилейдин юкъуз критикадин гафар лугъузни къланзай, амма кисна ақъвазизни

Особое мнение

Неуважение к истории Южного Дагестана может нарушить межнациональный мир в Дагестане

Ариф КЕРИМОВ,
Председатель ФЛНКА, член Совета при Президенте
России по межнациональным отношениям

Празднование юбилея одного из самых древних и красивейших городов России оставило у всех нас удручающее впечатление.

Мне довелось побывать на прошедшем дне празднования юбилея Дербента, которого все мы ждали с нетерпением, надеясь еще раз окунуться в его уникальную историю и почувствовать причастность к ней нас и наших предков.

Но фактически это оказалось празднование исключительно для узкой прослойки чиновничества Дагестана и представителей государственных СМИ. Можно сказать, что праздник был украден у горожан, и вместо него состоялся сеанс самопрезентации перед политической элитой кавказских республик и Москвы.

Когда я говорю, что этот праздник был украден махачкалинскими чиновниками у жителей Дербента, я нисколько не перегибаю палку.

Горожан этого уникального города, изнывавшего в течение всего периода после краха Союза без должного внимания Махачкалы и Москвы, надеялись в этот день прикоснуться к большому празднику, почувствовать себя частью Великой страны, которая с большим вниманием относится к своим жителям даже на самых отдаленных рубежах страны.

В итоге же вышло, что самих жителей на праздник не пропускали практически ни одно знаковое мероприятие, сделав их закрытыми и доступными исключительно по заранее подготовленным спискам.

В этот день настроенные на праздник жители и гости города не имели возможности даже купить бутылку воды в знойный день, не то что перекусить с семьей на фоне празднующего города.

Все кафе, рестораны и магазины в центре города были закрыты. Логистика и даже такие мелочи, как доставка воды и легких закусок в зону празднования, практически отсутствовали.

Более того, некоторые районы города даже к празднику лежали в руинах, поскольку дагестанские власти полностью провалили его подготовку к юбилею. Тем не менее, махачкалинские чиновники делали хорошую мину при плохой игре и регулярно заявляли, что они ждут на праздник Президента России Владимира Путина.

В итоге глава государства не приехал на празднование. Думаю, что это было мудрое решение, так как он понимал всю суть происходящего.

Очень меткую оценку состоянию города накануне юбилея дал пол-пред Президента в СКФО Сергей Меликов, который сказал, что Дербент при стольких затраченных усилиях не готов к празднику.

На самом деле, кроме нескольких центральных улиц, город было стыдно показывать не только Президенту России, но даже простым гостям из Российской глубинки, желавшим прикоснуться к красотам самого древнего уголка нашей страны.

Кроме того, дагестанские власти поступили предельно цинично и насколько это возможно убрали из программы празднования упоминание народов Южного Дагестана - лезгин, табасаранцев, агульцев, цахур, рутульцев, евреев и азербайджанцев.

Официальная информация подавалась по очень упрощенной схеме: город был основан Персидской Империей, завоевывался рядом мировых держав, но в итоге остался за российским государством.

Как будто не было многих тысяч лет развития местной уникальной культуры, кропотливого труда сотен тысяч местных жителей в создание красивейшей архитектуры города, сотен ученых и правителей из числа местных народов, прославивших Дербент на весь мир.

Предвзятою версию истории Дербента с подачи руководства Дагестана

Къизляр шегъердин 280 йис

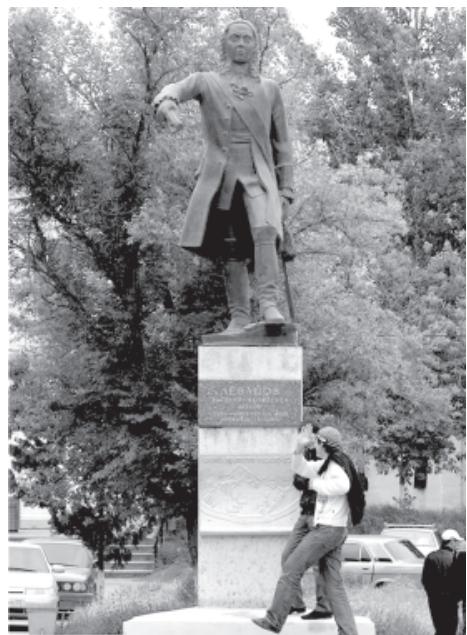
Дагъустандин Кеферпатаң мөркөз

(Тарихдай бязи делилар)

Мердали ЖАЛИЛОВ

Вичиз гъахълудақаз Дагъустандин Кеферпатаң мөркөз лугъузтай Къизляр шегъердин и 280 йисан юбилей мукъвара жеда. Республикадин общественности ам лайихлувиелди къейдда. И кар патал чи республикадин Къили маҳсус указни къабулнава, шегъер юбилейдиз гъазурун патал хейлин серен-жемарни къиле тухвана.

Амма заз акыл я хьи, Къизляр шегъер вичин гъихътин хъайлтани шад мянекатар къиле тухуз гъамиша гъазур я. Зун ана йисан жуъреба-жуъре ваҳтара хъана. Гъамиша заз ана вичиз хас къетен жуъредин михъивал, къацуval, инсанрин жумартвал, гъурметтуval, базаррин булвал, яшлубурун къубанвал, жегъилприн шадвал, аялрин хуш хъульрун авайди акуна.

Василий Яковлевич Левашов

Ина тарихдин гелер ва къенин аямдин цийишилдер акыл сад-садак акахънава хьи, садани, белки, и шегъердин саки 300 йис жезва лугъудаир. Амма шегъердин къилин майдандал хажнавай Россиядин пачагы! Петрдин девирдин генерал-аншеф Василий Яковлевич ЛЕВАШОВА З хажнавай памятник акура, (ам ина шегъердин - къеледин бине кутурди я), хиял вич-вичелай гъя яръал ваҳтарин гелера къекъведа.

И шегъерда 1812-йисан Ватандин дяведин зурба полководец Петр Иванович БАГРАТИОНАЗ хажнавай памятницини чи Ватандин тарихдин иgitviliн чешнеяр, чаҳъ да-маҳдай ва несилти рикел хънис лайихлу газф ксар, крар, вакъияр хъайди, къени абурун баркаллу ирс давам жезвайди рикел гъизва.

Чи цийи девир, иллаки 1918 йисалай инихъ, лишанламишавай яржар ина мадни

газф ава. Кланзавайди сабурдивди ана сиягъят авун я.

Виридалайни зурба ярж Къизляр шегъер вич! Чи республикадин кеферпатаң мөркөз! Чехи Россиядин къиблепатаң мулкарал (сергъялда) фадлай алай мягъкем къеле! Вичиз гъеле 1918-йисуз Ватандин аслу туширвал ва революциядин къазанмишунар хуъник къетен пай кутунай Игит шегъер тъвар ганвай мескен!..

Заз адакай чи келезавайбуруз жуваз акур ва тарихдин бязи чешмейрай къаҷур делилралди сүбъеттей ийиз кланзыва. Зи вири делилар и шегъерда кардик квай П.И.Багратионан тъварунихъ галай тарихдинни край чирдай музейдани ава. Гъана авай са стендал къынена:

“...Саки пуд ваца, 1918-йисан июндилай башламишна, октябрдив агақъалди, Кеферпатаң Кавказдин дүзенлүхда са акъван екеди тушир шегъер патал женгер къиле фена. Белогвардейчилор вагъшивиледи гъужумаззай, къаст шегъер къаҷун, ам пузырчукъарун тир. Оборонадин штабдин къиле коммунистар - А.Ф.Хорошев, С.С.Шевелев, Б.П.Шеболдаев акъвазнавай.

Ленинский, Железный, Латышский полкарихъ галаз санал Къизлярдин агаъалийрини къегъалвилер къалурзай, шумуд сефера чеплай артух тир душмандин къуваттар дарбадагъна. Къизляр шегъердин азадвал ва ана тестиккъ хъанвай Советтин власть ян тагана хвена.

Каспийско-Кавказский фронтдин Реввоенсоветдин приказдалди Къизлярдин Игит шегъер тъвар гана...”

Аквар гъаларай, гъя и кар, къизлярвийрин къетен игитвал гъисаба къуна, гила гъар иисан сентябрдин эхиримжи гъафтеда ина Шегъердин югъ-сувар къиле тухзува.

Амма Къизлярдин тарих деринра ава. Ина сифтегъан къвалер, агаъалияр XVII асиридин юкъвара хъиз пайда хъана. Терек вацун яхада, Каспий гъульувай са акъван яргъа тушиз, чуылда агаъалийри ина чипиз муг кутуна. Иней лагъайта, Мукъват тир Азиядай Кеферпатаң Кавказдин ва Урусатдин алишверишдин рекъер фенвай, къизлярвийри рекъин мугъманриз, асул гъисабдай савдагарриз, ял ягъиз, рехъ мадни давамариз күмек гуз, къулгүззай.

1722-йисуз I Петрди, Персиядин походдай элкъвена хъфидайла, ина ял яна. Адаз акуна хъи, ина Урусатдин къиблие сергъятар хъдай хъсан къеле я.

Пачагъдин тапшуругъалди иниш вичин къушунни галаз генерал-аншеф Василий Яковлевич Левашов атана ва Къизлярдин къеледин бинеяр кутуна. Гъя ваҳтарилай ина тупаралди мягъкемнавай къушундин къеле арадал къвез башламишна. Адаз ачавуз “Кавказда авай Урусатдин мөркөз” лугъузтай. Несилри тъвар квадар тавун патал гилан къизлярвийри генерал-аншефдиз зурба буйдин памятник хажнава. Шегъердин вири суварар адап вилик квай майдандал тухзува.

Къизлярдихъ галаз Россиядин ва дүньядин лап зурба инсанрин къисметар алакъалу я. Винидихъни къейднавайвал, ина 1812-йисан Ватандин дяведин игит Петр Иванович Багратион дидедиз хъана. Гила адан тъварунихъ Къизлярдин край чирдай музей ва маса чаяр янава.

Жуъреба-жуъре иисара Къизлярда, къуллугъиз ва я ял ягъиз, генералиссимус А.В. Суворов, писателар - Л.Н.Толстой, М.Ю.Лермонтов, А.А.Бестужев-Марлинский, П.А.Катенин (1836-1838-йисара Къизлярдин комендант), А.Дюма (буба), хирург Н.И.Пирогов, художник-пейзажист М.М.Иванов, алим-химик Л.П.Радин (революциядин “Викъегъдиз, юлдашар, кам вегъ!” манидин автор) ва маса ксар хъана.

Къизлярдикай гъакъикъатдани Урусатдай Шаръ патан улквейиз акъуднавай “даклар” хъана. Са ваҳтара “Европадиз акъудай даклар” Петербург хъиз.

Петр Иванович Багратион

Советтин властдин девирда Къизляр Кеферпатаң Кавказда майишатдин вири хилерай вилик фенвай зурба централайрикай садаз элкъвена. Амма Ватандин Чехи дяведин иисарин имтигъанри и къвалах хейлин энгеларна. Къизлярди Ватан хүз 14 ағъзурдалай виниз вичин вафалу рухвайяни рушар рекъе тұна. З ағъзур касди а цаяра чипин чанар пучна. Ирид касди Советтин Союздин Игитвилин тъварар къаҷун, вишералди къизлярвияр хурурал Ватандин чехи наградаир алаз хтана, ислягъ зегъметдик экечіл хъувуна.

А дяведин залан иисара далупата амай къизлярвийри зегъметдин чехи игитвал къалурна: лап са курбұз ваҳтунда Къизлярдай Астрахандиз къван ракъун рехъ тухвана күттәнья, фронт лап гекер тир сұрсертталди таъминариз күмек гана. Гила лагъайта, а рехъ къилинда элкъвена. Къизляр - Къар-

ланорт ракъун рехъ тухуни чаз Россиядин вири пиппериз саламатдиз фена-хтунин реғътвада арадал гъанва.

Дяведилай гъульгүнин иисара Къизлярды къачунвай камар асириз барабар я. Ина алай аямдин лап вини дережадин технологияр ва техника кардик кутуныхъ галаз сад хъиз, абур чебни арадал гъизва. Къизлярдин электромеханический, электроаппаратрин, конъякрин заводар къе дүньядиз машгүр я! А заводри акъудзавай шейэр дүньядин 30-далай виниз улквейиз рекъе твазва. Къизлярдин конъякры дүньядин лап зурба выставайрын дипломар ва медалар хканва.

Къизлярвийрин къетен агалкъунар ва лайихлувилер гъисаба къуна, 1980-йисан 27-ноябрдиз СССР-дин Верховный Советдин Президиумдиди Игит Къизляр шегъердин “Знак Почета” орден гана. А چавалай инихъ алатнавай девирда Къизляр мадни вилик фена. Вири рекъерай. Къе Къизляр неинки промышленностдин, транспортдин, эцигурин чехи меркез я, ам күлтурадин илимдин, искусстводин, спортдин, туризмдин, медицинадин рекъерай чехи центрадиз элкъвена.

Динрин, инанышвилерин, халкъарин дүстүрлил алакъайран жигъетдайни Къизляр къетен шегъер я. Ина хашпарайрин килисанни, мусурманрин мискини санал алаz аквада. Гыч садани вун мусурман, зун хашпара я, тат я,чувуд я, эрмени я лугъудай гафар ван къведа.

Ина къван газф миллетрикай ибарат хизанарни масанра бажагъат гъалтда.

Са ваҳтара ина лезгирикай тымил авай жеди. Амма гила, чаз қидай делилралди, Къизлярда лезгирик тамам чехи тешкилат арадал атанва. Шегъердин Собраница, Къизлярдин электромеханический заводда, эцигурин карханайра, вузра ва техникумра, зақонар хъдай органра, ракъун рекъель ван больницира лап Чехи къуллугъулар ғұрдади лезгирик къалахзава.

КЭМЗ заводдин генеральный директордин заместитель, шегъердин Собраница депутат Низами Атамов, Санкт-Петербургдин государствоводин инженерно-экономический университетдин Къизлярдин филиалдин директор Рамазан Нагиев, шегъердин нарко-контролдин виликан начальник, полковник Дұтугүш Дұтугүшев, ғұрдади маса ксар “Лезги газетинни” даяхар ва дамахар я.

Тайиф хъи, девир сектинсүзи, гъульгүниши тавур жуъредин имтигъанринди хъанва. Къизлярдадағы Радуеван гъилибанри, гагы маса экстремистрин геллегъери гъужумарна, адап хирер газф хъана. Гъар сефера да и хирери чи вирибурун риклериз тал акъуда. Амма чун квадарзава, я ахътин ихтиярни ава. Къизляр чи къизилдин къвал, Дагъустандин Кеферпатаң мөркөз я. Чун гъамиша санал ала, чна адап датана дамахзава.

Къени чна чи гүзел шегъердин агаъалийриз Шегъердин югъ - сувар риклини сидкъидай мубаракзава.

Тамарин майишат

Тамар чи девлетни я, жигерарни

А.ОМАРОВ

И МУКЬВАРА гуруушмеш хайила, Дагъустандин төбият хүнин лайхлу работник, Россияндин лайхлу лесовод, "Касумхурсын лесничество" ГКУ-дин руководитель **Наир Абдурашидович МЕГЬАМЕДОВА** вичай, тамарин күллугчийрин дөрдийрикай ва гележегдик кутазвай умудрийкай сүльбетна.

Дагъустандин тамарин майишатдин Комитетдин күллугчийрикай алай вахтунда вадкасди Россияндин лайхлу лесовод лагъай гүйретдин төврөн къазанишнава. Абурукай къвед Сулейман-Стальский райондин Кылан Стальприн хүрэй тир стхаяр Къагыр ва Наир Мегъамедовар я. Хейлийн исара республика-дин тамарин майишатдин Комитетдин председателдин заместителвиле квалахай Къагыр Абдурашидовичан төврөн "Лезги газет" келзайвируз таниши я. Мегъамедоврин чехи стхя, рагьметлу Жабирин и рекъий пешекарти. Мадни ам бажрагчылу спортсмен, республикада фехтованидай спортдин сифте мастерийкай сад яз рикъел алама.

- Гъвечи чавалай зи рикъи, - лугъузва Н.Мегъамедова, - төбиятдихъ ялдай. Мульжүд лагъай класс күтэгчай зун 1970-йисуз Алагир шөгьеңдер Кеферпатан Кавказдин тамарин техникимдик эччина. Ана чехи стхя Жабирини келзайвай. Ам пуд сеферда олимпиададин чемпион машгүр Владимир Назымов спарринг-партнер хайиди я. Гульгульнай ада Смоленскда физкультурадин институтда келун давамарнай. Аныни, чи республикадай талабна, Дагъустандин пединститутдин пуд лагъай курсуниз хтанай.

ТЕХНИКУМ акъалтарай зун жуван ху-шунанди Алтайдиз квалахиз фена. Жегыл тир эхир, романтик, дүньяя акваз кланзайвай. Гзаф гуригч чаяр акунай, инсанрихъ галаз рафтарвал ийиз чир ханай. За Бийск шөгьеңдердивай ярга тушиз колхозрин Салтонский мехлесхода квалахай. Ана машгүр, туристар алахьна физзвай, Телецкий вир ава. Халисан тайга, күд пата шамагъаждин тараар. Гекъигүн патал: алай вахтунда Дагъустандин тамарин фондуник 485 агъзур гектар чилер акатава, ана лагъайтла, гъякъванбур са лесхоздихъ авай.

Иисни зуран къене тамарин мастервиле квалахай зун армиядиз фена, Омска күллугчай. 1977-йисуз Воронеждин лесотехнический институтдик эччина. Ана стхя Къагырани келайди я. Гаф кватай чадал лугъун: чи хизанда күд стхя чехи хана, абурукай пуда тамарин пешекарвилай келна, гъвечи стхади Дагъустандин хурьун майишатдин институт акъалтарна.

1982-йисуз диплом къачуна хтай за Касумхурсын лесхозда старший рабочийвиле квалахиз эччина. (Эх, лесхозда кыилин образовандин дипломар гвайбур авайди анжак хье кас тиртнан, зас ватанды жагъайди тъя и къулгут хана. Чи чак Сибирь туш эхир, техникум күтэгчнавай цлемууьжуд ийсавай жегылдал, эгер адалай алакъазаватла, мастервал къаванин ихтибардай.) Га югъ - къенин югъ зун ина ава. Са курурь вахтунда консервийрин цехда инженер хана, Хивдин лесничестводин кыиле акъвазна, 1984-йисан гатфариз зун Касумхурсын лесничествоиз хтана. Адан кыиле 1998-йисалди амукъна. Айисуз гилан күллугчай, лесхоздин директорвиле, тайнара.

ЗУН лесничий тирла, 250 гектардилай виниз чилера чна цийи тамар цана. Абурун 90 процент гила таму къунвай майданрик акатава. Мисал яз, заз иллаки Курхурсын мукъва чада цайи хъархъун тараар рикъел хизээ хүш я. Абу Гачалхурсын уртушра вижеваз хажж хана. Ана сифте яз клерец тараар цаз гъеле 70-йисарин юкъвара башламишнай, ахпа чна а квалах давамарнай. Инсандин чайи, чи төбиятдин чехи абу-хийр тир клеречин бахчайрал за рикъивай дамахзава.

Наир Мегъамедов

Виликан лесхозрин күрүлуш 2007-йисуз тамарин цийи кодекс къабулайдалай күлгүх амач, абу лесничествоиз элкъурнава. Лесхозар квэлди тафаватлу тир? Абурун чавай, тамар хүннэлай гъейри, хурьун майишатдин квалахар ийиз, недайди ва дуланажагъда лазим затлар гъасилиз жезвай. А дэвирда чахъ клаасин затлар (месела, даклар, раклар) гъазурдай цех авай. Цех къадав агаакъна станокралди таьминаравай. Амай затларилай гъейри, чна чи патара бул пипин клаасдикай Туладин яракърин, Ижевскдин механический заводриз ракъурдай тфенгрин къундажар ийсавай. Им важиблу госзаказ тир.

Чи консервийрин цехди цүд миглионралди къазанжи гъизвай. Чна багъларин емишрилай, салан майвайрилай гъейри таму гузай хаммадикайни недай-хъвадай затлар ийсавай. Месела, чна серкверин майвайрикай гъасилзай краситель, Прибалтикий эччина, Яргъал рагъэкъеңдай патаз къван шөгьеңериз ракъурзавай - гъакъван адахъ игтияж авай. Ам недай-хъвадай затларин промышленностда чарасуз герек затлай. Гила низ чизвай чна туквендай къачувай, иер аквадай къенфетрик квайди и затунин икусственный заменителар тирди. Жикийрикай чна, хийрлү набататрин мад са шумуд компонентни кутуна, спиртдал "Дары леса" настой гъазурдай. Ам хъвайила, инсандин къили, экзу хана, хъсандиз квалаха.

ГАЧАЛХУРСА Еавай къумеки майишат-да чна 50 гектардив агаакъна техилар цадай. Гектардай 60-70, бязи вахтара мадни гзаф къуль, мух кватл хъийдай. Ана фермада гамишар, швит жинсинин (яру рангунин) калер хурьун. Чахъ квалин къушарин фермани авай. Лесхоздин майишатди Гачалхурсын вири агъалийриз квалахадай, а вахтунин вилик фенвай совхозрилай пис тушиз къазанмийдай, хизанар хъдай мумкинвал гузай. Гила тамарин цийи кодексди и жүрдийн квалахар къадагъа авунва, лесничествоиз анжак таму халаз алакъалу, гъччишили, ам хурин, арадал хунин везифаяр тунва.

"Касумхурсын лесничество" ГКУ (государстводин казенний учреждение) респуб-

ликада и жүрдийн виридалайни чехи майишатрикай сад я. Абурун административный күд райондик акатава: Сулейман-Стальский (14000 гектар), Агъул (4800), Хив (11500), (14000), Кыргыз (2500). Майишат Касумхурсын, Хивдин, Кыргызтин пуд участковый лесничествоиз пай хъанва.

ТАМАРИН федеральный агентствоиз тайнарнавай лимитдалди са инспектордог (мешебегиди) 1500 гектар тамуз къулгүх авун лазим я. И къайдадалди чаз 22 инспектор герек я, чахъ абурун анжак 18 ава. Агъул райондик саки вад агъзур гектардии тамарал гъзчывал тек са мешебегиди тухузва. Хивдин участокда ругуд мешебегиди квалихазава, имни лазим къадардилай хейлин тимил я. Тамара квалихазава ашкы авайбур авачиз туш. Штатдин расписанидиз вучда бес? Адайлай къерхдай инспекторар къабулдай ихтияр гузав. Икъялан, сагърай чи колектив, четинвилериз килиг тавуна, ада квалихазава лазим дереждада авас тамамарзава. Коллектив вич виликандалай гъвечи хъанва, алай вахтунда лесничествоиз вири 28 касди квалихазава. Чи вад пешекардиз къильин, ципудаз юкъван образование ава. Ихтийн чирвилер, тежриба авай коллективдихъ галаз хийрдин чехи квалихазава къилиз акъудиз жеда, анжак бязи чарасуз шартлар хъайтила.

Чи тамар квэлди тафаватлу я, абурун къетенвилер гъихтигүх я? Тамарин чехи паюни дагъларин ценер къунва. Кыргыз, Агъул, Хив районара дагъларин там ава. Къакъан дагъларин тамар чи майишатдик квач.

Инал Касумхурсын заказникдикай лугъун тавуна жеда. Ада 4670 гектардии майданар къунва. Заказник, Цумурин хурьувай эгечина, къибладихъдай дагълариз хажж жезва. Пудкъад лагъай ясараанай хурер къучарна. Гила Гачалхурслай элячайла винидихъдай, чи райондин сергъятра, Хильдукчин хурьре цүдудав агаакъна квалилерин гурмагърай гум акъатзама, Мехкергъални са шумуд хизан яшамиш жезма. Инсандин квач галукъ тавунвай къадим пипин тамарни ама ана. А тамара, масаничиррикай рахун тавуртла, север, жейранар, къабанар гъалтзава. Са вахтара Илик дача лугъудай чада пиломатериалын завод кардик кутунвай. И дагъдин тамарикай агаакъдай къван чаяр атлайдалай къулгүх ахпа, им чуру квалихазава икъудиз жезвайдай пипинбүр, 60-йисарин къед лагъай паюна заказник тешкилайди я. Хурер тахунвий килигна, рекъер Тимурлэнгэн дэвирдин хътигүх яз амайвияй, ина къадим тамарни амукъна.

ЧИ тамар асуул гъисабаватлай пипинбүр яз гъисабаватлай, мегъун тараарни гзаф ава. Мегъарамдхурсын райондин сергъятра, Кыргызтин участокдиз къван агъуз еридин, асклан танаарин мегъун тамарин зул яргы хъанва. Абуруй хийр тимил къаччуз жезва, тахта-шалман гъялунис, эцигунрин квалихар абуруй ишлемиш жедайбур туш. Са 25 ияс къван вилик чун и мегъун тамарин ери хъсанариз алахънай. Испикрин хурьун, Араплин зонайра авай мегъун там атлана, цийи тамар кутунай, анжак абуруй ери хъсан хъанва.

начир, га авай хътигүх якъечи хъувунай. Ахпа гийин тараар къевзва, абурун къиметлубурук акатавайдай я, абурун тараар, лацу рангуни клаас мебелдин производства ишлемишава, анжак ахътигүх клаас чи тамара тимил ава. Гъвершин, къарагъачин, амай маса тараарин къадар са процентдилай тимил я, абурут тешкилзавай тараарик акатавац.

Ихтияр авачиз, зарар гунивиди там атлайдай душшүшүрүн къадар алай вахтунда агъуз аватнава. Республикадин тамарин Комитетда, адан председатель Алибек Гъажиеван алахъуралди - там хүнин ва арадал хунин месэлайриз къетен фикир гузва. Халкъдин яшишда гъатзавай цийи вилерини гъалар хъсан-вилхъ дегишарзава, там чапхунчилли парцикай худзава. Районра газификация авунин месэлээ тъялзава. Икъялан, Хив районара газ агакъ тавуна амайди анжак са хъур я. Виридалайни чехи Сулейман-Стальский район саки 85 процентдин газификация авунва, аин хурьери вири агъалийрал газ агакъдай дэвирни яргъал алаж. Мадни: виликай чи тамарай эцигунрин квалихар, яшишдин маса дөрдийр патал клаасар тухузувай, гила агъалийриз хъсан еридин тахта-шалман маса къачудай мумкинвилер ава.

ЭХИРИМЖИ вахтара чна гъар ийсуз вад-ругуд гектарда цийи тамар кутазвай. Гъиле авай ийсуз лагъайтла, план 12 гектардив агакъарнава. Абуруй яз, цүд гектарда мегъун тараарин тумаар цанва. Салиянрин хурьуз мукъва къве гектардани цикин (ясень обыкновенный) къелемар акулнуна. Цикин тар чи төбиятдин шартларив къазва, писдакай экъечизава. Адан клаасни, тар са хурьувидиз чиди, къевиди, къиметлуди я, ам мебель гъазурдайлани ишлемишава.

Вилик акъвазнавай месэрайрикай рахайтла, чаз тамар арадал хунин, лазим маса серенжемар тухунин квалихар патал пулунин таъватар бес жезвай. 2007-йисуз тамарин цийи кодекс кардик акатайдалай къулгүх тамун майишатда квалихазавай пешекарин къадар лап агъуз аватна, абуруй газафбур, авайвал лугъун, цийи къайдаяр къабул тавуна, квалихазавай къерх хъана. И жүрдийн важибу документ къабулдайла, им са зи фикир туш, месэлээ лап референдумдал акъудун, халкъдин фикир чириун чарасуз тир. Завай икъялан лугъуз жеда: виликан тамарин кодекс халкъдинди тир, гила ам гъар кткайда вичиз къандайвал түкүр хъийизава. Виликай мешебеги хиве важибу буржигийн, вичиз гъурмет авай кас тир, гила адалай асуул крар тимил хъанва.

2007-йисал къевдадилди тама вири квалихар лесхозрин къуллугчийрин къуватралди тамамарзавай. Ахпа тамуз квалихар ийиз тендерда гъалиб хъайбуруй ақъатна, чебни чехи пай пешекарар туширбур. Садазни сир туш, чи патара тендерар гъикл тухузуватла: нивай лазим кабинетдиз викъеъдиз физ жезвава, низ пулунин чехи таъватар аватла, гъам гъалиб жезва. Республикадин тамарин Комитетда бинедай чуру и къайдадал са жувре эхир эцигиз алахънай. "Республикадин тамар" государстводин бюджетдин идара тешкилна. Гила тамарин квалихар гъада тамамарзава. "Государстводин тамар" идара и квалихар са ийсуз вад, датлана тамамарзавай къурулуш я, ада, атана хъфизвай касди хъиз, иесисузилиз рехъ тагун лазим я.

ЗА тамарин майишатдин квалихар виликан сергъятра, чи къуллугчийрихъ виликан ихтиярар ва мажбурнамаяр хъхънайтла кандай.

Эхирин чун квэл къевдатла чидач. Тамарин кодексдик гъар ийсуз цийи вилер кухтава, хийрлубурни ава. Улькведа, хейлий маса краа хъиз, тамарин майишатдани кульгуне тэжрибадихъ элкъиен хъийиз алахъзава. Анжак, амай вири краа хъиз, инани зиянэр газаф хъанва. Түкүр хъувун регъят месэлайрикай туш.

Тамар чи девлетни я, жигерарни. Гъавилий абуруй чна вирида иесивиледи, мукъаятвиледи хвенани кандай.

Инсанвал - сифте чкадал

ВЕРЕВИРДЕР

Мəмəд ИБРАГИМОВ,
литературадин отделдин
мухбир

17-24-сентябрьдиз Грециядин Тинос островдал урус чалал кхизвай вагъакни къецепатан чларал теснифиз, чин эсерар урус чалаз таржума авунтай писатерин международный Съезд кылес фена. Ана дүньядин жуъребажуъре ульквейрай тир шаирри, писатели, тарихчىри, философри иштиракана.

"Лезги газетдин" редакциядив ийкъара РФ-дин писатерин Союздин член, писатель ва публицист **Александар КОСТЮНИНАЛАЙ** чар агакъна. Ана писателди вичиз винидихъ къед авунтай Съездиз теклифайдакай ва бязи себебар аваз, вичивай ана иштиракиз тахъайдакайни хабар ганва.

Гъа са вахтунда А.Костюнина писатерин а мярекатдин тешкилатчырын тъварчылар чар рекъе түнвай. Чна ам газет келезавайбурун фикердиз гъизва:

"Писатерин международный Съездда иштиракдай мумкинвал захъ авач, гъавилия жуван веревирдер за көл кагъазда аваз реке төвазва. Къелемдин юлдаш-

нъядин сообшестводин къуватар лазим я.

Чун - писателар сүзгүйүрчи-яр туш. Гъа са вахтунда чалай са вуч ятлани ийиз алакъайдахъ зун къевелай инанмиш я. Инсандин ва культурадин гъакъиндай авай илимрикай менфят къачун тавунмаз ришветбазелин дувулар терг ийиз, жазадин серен-жемралди коррупциядин винел гъалибвал къазанмишиз жедач. И кар заз Кеферплатан Кавказдин Исламдин регионда сиягъат авурдалай къулукъ ашкара хана. Женг тухунин жигъетдай светскии методар чкадин жемятди инкарзава. (Идакай "<http://kostinun.ru>" сайтда авайзи "Да-гъустан: сиягъатдин дневник" тъвар алай ктабда гегъеншиздик къюнен). Исламда тестикъ хванвай са къайда ава: эгер мусурмандин Къуръандал къин къуна ва гъульйунлай вичи къур къин чурайтла, Аллагъади а кас ва адап багъиряр жазаламишда. Къун и кардин чалахъ жезвани, жезвани вожибулу туш. Аллагъадин лянет, мусурманрин фикердайлар, атеистирхъ, кафиррихъ - вирди-дахъ галукъда. Нетижада ришвет ни къачуна, ни и кардикай къил къакъуднатла тайнардай изътияжни амукъзавач. Къуй мили гъар са гъукуматдин членди, диндин векилдин иштираквал аваз, чин диндал аласлу хана "къенин ийкъалай чна ришвет къачуда" лагъана, къин курай.

Зун хашпара я. Жуван теклиф за Шаркъ патан диндин рэгъберрикай садаҳ галаз веревирден. Шейх-устаз Сайд-Эфендиди зи теклифдин тереф хвенай. А пак кас террористрияна къенатлани, идеядал къени чан алама".

А.Костюнина хабар гайвал, Съезддин тешкилати адаа ихтиин теклифар, литераторрин са дестеди малумариз хайтла, веревирд ийиз жеда лагъана, жаваб хганва. Урսатдин писатердин фикердайлар, ада ганвай теклиф уймурдиз ке-

ди эвелни-эвел вич инсан яз тухвани къанда. Амма, гъайф хъи, къенин гъакъыктай масад хъанва. Ислам динда халкъдиз, сообшестводиз зарар гузай, пис ниятралди тупламиш хъанвай, Аллагъадин тъвар мечел гъиз, гъахъсузвилер ийизвай дестеяр пайда хъанва. Рикле иман авай, Аллагъадикъай киче халис мусурманар бязи душушра абурун хъендик акатзава. Гъавилия къенин юкъуз хуэрера, шегъерра хиджаб алай дишегълияр, чуруквай итимар акурла, гзафбуру абурухъай вил къязава. И темадай яръалди ихтилатар ийиз жеда. Күрелди лагъайтла, чарадан девлет-ра вил твамир, пехилвал мийир, тарашибир, къакъудмир, гуж гъалиб мийир, фитнедивай яръа хъуъ, таб мийир, анжакъ гъаъ гафунин тереф хъуъ... Ибур инсанвилин ерияр я. Абурул амал ийизвайдаз анжакъ хийт.

"Эгер гъукумдиз къевезай реэгъберрихъ варлу жедай макъсад вай, халкъарин яшайши къулайди ийидай фикирар хъайтла, вири гъалиб жеда", - къизва **А.КОСТЮНИНА**.

Гъа хъалу гафар я. Зи фикердади, писателди вичин чарче къеднавай виридалайни вожибулу фикирни гъа им я.

Эхиримжи ийсара улькведа, республикада, чи шегъеррани хуверера гъукум патал гъихътин бягъсер къиле физватла виридала аквазва. Сечкийрин вахтунда абуру мадни къизгъин жезва. Вучиз? Вучиз лагъайтла, гъукум гъилевайда вич чехиди, иеси яз гъиссава. Адахъ мумкинвилер гзаф жезва. Халкъдин, сообшестводин итижар кваз къазвач, анжакъ са вичай фикирзава.

Гъелбетда, вирида ихтиин принципдал амалзавач. Халкъдин яшайышдикай, хай ерияр аваданламыш хъунай фикирзавай, къайгъу чулагъзвай, намуслувиледи зегъмет чулагъзвайбүрни ава. Амма ахътинбур чи ийкъара түпларалди гъисабиз жеда. Гъукум аламатдин затя: къе зи гъиле аватла, пака ма-

» Гъукум аламатдин затя: къе зи гъиле аватла, пака масадан гъиле жеда. Инсанвал лагъайтла, садавайни къакъудиз жедач. Вучиз лагъайтла ам гъар са касдин бейнидик дидедин некъедихъ галаз акахъзва.

рин фикердиз заз ихтиин идея гъиз къланзава. За гъиссавайвал, планетадин винел гуж илтилун артух жезва. Яракъламиш хъунин дережаярни алемдин зерифвилихъ галаз санал хаж жезва. Гъар гъикл ятлани, са месэладин патахъай акъунар, гъуҗетар арадал атайды, общество пайтлайяр жез эгечидайдахъ зун инанмиш я. Милливилин ва я тахъайтла са халкъдиз ва адап культуралдин талукъ лишанралди вай, материальный жигъетдай таъминвилин дережайрай: агъвалгубур вай кесибар. Эгер гъукумдин къилиз къевезай реэгъберрихъ варлу жедай макъсад вай, халкъарин яшайши къулайди ийидай фикирар хъайтла, вири гъалиб жеда. Гъакъыктади къалурзавайвал, "демократиядин" гъахълу, ачуу сечкирии чаз герек тир нетижадин заминеал гузав. РФ-дин Президент В.В.Путини коррупциядихъ галаз женг тухузва. Мегер текдиз ададай гъалибвал къазанмишиз жедани? Вири дүй-

чирмишайтла, халкъди сообшестводиз ийизвай ихтибар мягъем жеда. "Писатерин международный Съезддиз идалай вожибулу вуч делил жеда?" - къизва **А.КОСТЮНИНА**.

Писателди къарагъарнавай месэла гъакъыктади вожибулу я. Адан гъакъиндай хейлин сүзгүбетар ийиз жеда. Жув жегъиль шаирва Аллагъадиз ибадат ийизвай кас хъуниз килигна, заз и месэладин жигъетдай куреди жуван фикирар лугъуз къланзава.

Аллагъади къалурнавай рекъель, Къуръанда къейнавай къайдайдал амал ийизвай гъар са общество, да шакни алачиз, ислэгъили, берекатди, гъахълувили агъвалда. И кардикай Мегъамед Пайгъамбардин са жерге гъадис-рани лагъана. Гъикл хъи, Исламди ягъунар, сада масадан чандиз къаст авунар, фитне-гъибет, Аллагъади къадагъа авунтай заттар инкарзава. Мусурманрин динди инсанвилин ерияр вине къазва. Вич мусурман лугъузвай гъар са кас-

садан гъиле жеда. Инсанвал лагъайтла, садавайни къакъудиз жедач. Вучиз лагъайтла ам гъар са касдин бейнидик дидедин некъедихъ галаз акахъзва.

Гъамишалугъ затни авач. Аллагъади дүнья гъакъ түккүрнава. Къүнне тарар хкатзава, абурун чкадал цийи къелемар пайда жезва. Чехи неслилар акъалтзавай неслилар эвэззава. И дүньянилай чна са затни туҳудач. Инсан патал виридалайни чехи бахт, зи фикердайлар, вичелай къулукъ халкъ паталди менфялту, хийрлүр кар тун я. Ахътиндан тъварни асирралди халкъдин риклер күкъиленвай чирағыдиз элкъведа. Гъавайда лугъузвай: "Вири пузмиш жеда, анжакъ тъвар амукъда!"

Жуван фикирар заз ихтиин бендиналди акъалтлариз къланзава: И дүньянилай инсанар яз хъфизвач. "Нефс" лугъудай турс азарди незва чун, Дарман аваз, анжакъ ам чаз жагъизвач.

Лацу лиф - ислягъилин ярж

Нариман ИБРАГИМОВ

Инсаниятди 1982-йисалай Ислягъилин югъ къейдзава. Чи дидейри, бубайри мурад тълабдайла, алхишардайла, тебрикдин гафар лугъудайла ва гъакъ маса вахтарани газфы-гзаф тикрарзай ибара ава: "Дүнья Ислягъи хурай!"

Зун инанмиш я, дүньянилай гъар са пипле яшамиш жезвай зегъетчи инсанрини Аллагъ-Тааладивай ва чин президенттай, пачагъиривай, гъакъимривай ислягъвал тълабдазава. Вучиз лагъайтла, тарихди виридала ашкара авунва, дяве им цай, гум, къиникъар, барбатылар, къурбандар, етимар... я. Гъайф къвезвай кар ам я хъи, и гъакъыктай виридала чизватлани, бязи гъукумдарри ара-ара дявеирк цай кутазва. Къе чаз Сирияда, Ливияда, Украина, Афганистанда, Иракда гъихътин къизгъин гълар аватла аквазва. Къиникъикай къутармишун патал агъзурралди агъалияр Европадин ульквейриз катзава. Анран абур, гъайф хъи, гъилер ачуна къабулзава. Ибур ерли гөрек авачир крат я, амма вучда, гъакъыктай гъахътин чуруди я.

2001-йисуз ООН-дин Генеральны Ассамблеяди къабулай къаардади гъар йисан 21-сентябрьдиз дүньянилай халкъари Международный ислягъилин югъ къейдзава. Идан макъсадни сад я: дявеир акъазарун, гужунин, зулумдин пис крарикай къил къакъудун. Гъа са вахтунда государствоирин къенепата ва халкъарин арадани ислягъилин фикирар, идеалар мягъемарун. ООН-ди вири ульквейриз, халкъариз Ислягъилин юкъуз дявеин, къал-къиждин гъерекатар акъазарун ва дүньянилай ислягъилин гъалар твадай серенжемар, мярекатар тухун теклифнавайди я.

Къейд ийиз къланзава, ООН-дин Генеральны Ассамблеяди 30 иис идалай вилик дүньянилай вири халкъариз ислягъвал хуинин ихтияр авайвилин гъакъиндай Декларация къабулнай. И карни фикирда къуна ООН-ди цинин ислягъилин юкъуз "Халкъариз ислягъвал хуинин гъакъиндай ихтияр ава" темадай жуъреба-жуъре мярекатар тухун теклифна. Мярекатар тухун тимил я. Государствоирин, политический партийрин руководителрин ва маса талукъарин везифа гъар са чкада ислягъилин гълар арадал гъун я. Гъикл лагъайтла, ислягъвал авай чкада инсанди вич азаддиз, гумрагъдиз, шаддиз гъиссава ва ада вичиз авай мумкинвилерикай вичизни, сообшестводин хийр хкатдайвал менфят къа-чузва.

Адёт хъанвайвал, Ислягъилин юкъуз дявеин гъерекатар авай вири чкада абур 24 сятда акъазарун лазим я. ООН-ди якъ икъ истемишава. Чидач ман, дявеирк цай кутазвайбуру и истемишунал амал авунатла.

Дявеир акъазарун, гужунин, зулумдин пис крарикай отказ авун цалцлам гафар туш, инсаният мадни вилик, хъсан крарикъ тухудай мумкинвал арадал гъунин ихтияр я. Анжакъ ислягъилин ала-къайри, меслятдин ихтилатри, лап четин месэлэйрарни сада-сада гъуремет авуналди, меслятдивди гъялуну вири инсаният патал менфялту, више акъадай хътиин нетижайр арадал гъида.

Международный ислягъилин йикъан лишандик кваз гъамишила ислягъилин месэлайрал фикир желбиз тазвай мярекатар тухузвайди я. Гъакъ Африкадин ульквейрани. Анран мад сеферда дүньянилай гъикъван агрессия, писвилер, менфялтсуз къиникъар, тақланвилер аватла риклек хизва.

Россиядин региондари дявеирз акси, ислягъилин майилар тебрикзайвай сенрежемар тешкилзавайди я. Гъакъ Дагъустан Республикации. Гъикл лагъайтла, чи халкъариз дявеир ва абурун къурбандар тимил акунач. Гъавилил къе Россиядин халкъар анжакъ ислягъилин терефдар я.

Мумкин я, аялри ислягъ фикирда аваз чулагъзвай хъуърэзвай ракынин шикилар, аялрин хорди дүстүрлилай, ислягъиликай лугъузвай манияр бязибуруз гъакълан къуѓунар хъиз акун, амма лугъун лазим я, абурухъ яракъдин къумекдади чин месэлэйр гъялзайбүрз и алчахъ кар тавуниз эвер гүнин зурба метлеб ава.

Низ герек я дявеир? Вуч патал я дявеир? Дүньянилай гъакъни жуъреба-жуъре азарар, каш, яшайшдик четин шартлар себеб яз агъзурралди инсанар телефон жезва. Гъа ихтиин татулагъивилерихъ галаз женг чулагъун къанда, маса халкъар лукъивиле тваз, чилер къяз, жуван фикир амайбурул илтилиз алахъун герек туш.

Ислягъилин юкъуз суваррин мярекатрик "Ислягъилин зенгигинайын" (Колокол мира) сесер акъудзавайди я. Лугъун лазим я хъи, "Колокол мира" 60 ульквейдин аялри къватлай монетар цуурна түккүрнавайди я. Адан винелни гзафбуруз малум тир гафар къхъенва: "Вири дүньянилай умуми ислягъвал яшамишрай!" И колокол 1954-йисуз Японияди ООН-диз пишкешайди я. Ам ООН-дин Секретариатдин къавалав гвай парга гүрчег багъда эзигнава. Гъар Ислягъилин юкъуз 15 декъицкада ислягъилин зенгигинайа, дявеире телефон хайриб риклек хунаанды, са декъицкада инсанар кисна акъваззава. Авайвал лагъайтла, и зенгигинайиса къве сеферда ван кутазва. Гатфариз, югъни йиф барабар жезвайла ва Ислягъилин юкъуз.

Фадлай малум тирвал, Лацу лиф Ислягъилин ярж я. И ярж вири дүньянилай ишлемишава. Къуй чи кыилел гъамиша лацу лифре лув гузай ачуу, вили цав хъурай!

Кризисдин гъалкъада

Нариман КЪАРИБОВ

ПРОМЫШЛЕННОСТДИН карханайрин къадардал гъалтайла, республикада къвед лагъай чкадал алай Дербент шегъерда, Советрин девирда, яни "перестройка" жедалди, къезил промышленностдин сашумуд кархана авай. Абуру саки вирида къазанжир аваз къвалахзавай. **Рикле хин:** сар гъядай "Дагюн", вири ульквела машъур яз хъайи гамарин фабрика, сун гъалар рангарал веъдай комбинат, Советрин Союздин Игит Шамсулла Алиеван тъварунихъ галай "Динамо" (парталар цвадай) фабрикайра ва са жерге маса карханаярни къилдин цехар. Гъайиф хъи, ульквенихъ, халкъдихъ рикл кудай иесияр тахънлиз килигна, гзаф чайра хъиз, къа-

Дербентдин конъячный комбинатдин цехда

дим Дербентдани винидихъ тъварар къунвай фабрикайра сад-садан гъльгуналла залава, я тахъйтла "приватизация" авуникид азгъун нефсер авай къучийрин гъилера гътана. Вири халкъдин эменин тир чехи карханаяр ругур веърхъ къведай "къиметрай" маса гана. Са бязи варцара гътта пуд сменада (планар ацурна къланзай) вишелди дишегълийри зегъмет чулагвай парталар цвадай Ш. Алиеван тъварунихъ галай фабрика. Къурбановрин сихилди маса къаччана. Гъльгуналла залава маса къучийрин гътле гътла хъувуна. Са къадар йисара фабрикадин дараматда Ростов шегъердин инсти-

тухарна. Пограничникар, милициядин работникар, Дербентдин кадетрин корпуспода къелзавай аялар патални максус заказар къабулиз, вижевай парталар цваз башламишина.

"Динамо" фабрика экономикадин жигъетдай лап четин йисарани кардик кваз амукъунин себеб ам яхъи, аин къиле халис иеси, производстводихъ, инсанрихъ рикл кудай кас ава - Къасум Мегъамедович Абдуллаев.

- Са бязи цехар вахтуналди агалнаватлани, чун гъелелиг са бубат къалахдик кума, рахуник са тъихътин ятлани теспачавал кваз субъектзава Къасум Мегъамедо-

вича. - Гъикл хъи, заказрин къадар иисалай-суз тимил жезва. Мисал яз, къенепатан краирин министерстводи ва погрануправлениди маҳсус парталар (формајар) цвадай за-казар сифтедай чи карханадиз гузвой. Продукциядин еридин барадай, я тахъйтла са гъихътин ятлани маса рекъерай чакай наразивални ава-чири. Гила, вучиз ятлана, винидихъ тъварар къунвай ведомствори чипиз маса заказчикар жагъурнава, гътата Москвадайни кваз.

- Малум тирвал, - давамарзава вичин субъектет Къасум Мегъамедовича, - улькведин мектебра къелзавай аялрихъ (гадайрихъ ва рушарихъ) къилди-къилди сад тир парталар (школьная форма) хъана къланзава. Ихътин къарап, заз чидайвал, РФ-дин гъкуматдин держе-да къабулайди я. Амма, вучиз ятлани, чи республикада, къилди къа-чуртла, Дербент ва Дагъустандин Огни шегъерга, районра и кардик бегъем хев кутазвач. Эгер заказар хъайлла, чи фабрикадилай мектеб-рин аялрин формајар лазим къадарда цваз алакъда, чебни аялрин диде-бубайрин жибинар гатан тийидай къиметрай. Чахъ и барадай лазим тир тадаракар тежрибалу пешекар-пар, дизайнерар, дерзичияр ава.

Фабрикадин гъвечи коллектив кардик квачиз амукъ тавун патал чна жуъреба-жуъре мумкинвилер жаъзурзава. Мисал яз, карханадин къвалав "Модельер" тъвар алаз максус школа (курсар) кардик ква. Ана дерзичияр, парталар хкатдай-бур, компьютеррихъ ва алай аямдин маса техникадихъ галаз къалахдай операторар ва са жерге маса пешекарар гъазурзава.

Шегъердин агъалияр къалах-далди таъминардай централдини къалахдик квачирбуруз цийи пеше-яр чирун патал чи карханадиз же-гъилар рекъе твазва. Абуруз пеше-яр чирунин харжар ЦЗН-дин патай гузва.

Гъелелиг гзаф четинвилер гъалт-затватлани, чун гъярик туш, пакадин хъсан йикъак, гележегдик умуд кутуна, къалахун давамарзава, - алова хъувуна Къасум Мегъамедовича.

Агъалийрин къулайвал фикирдаваз

ГУРУШ

Надият ВЕЛИЕВА

И МУКЬВАРА Махачкъала шегъердин администрациядин яшайишдин къвалерин месэлайрай Управленидин начальник Казбек МУСАЕВ РД-дин МФЦ-дин Махачкъала шегъердин Кировский райондин филиалдин векилрихъ галаз гу-рьушмиш хъана.

Меркездин Кировский райондин МФЦ-дин директордин замести-тель **Мурат РАБАЗАНОВА** шегъердин администрациядихъ галаз гу-рьушмиш хъунин теклиф хуш-диз къабулна, гъикл хъи, яшайишдин хиле агъалийриз муниципальный гъар жуъре къуллугъар авун гъамиша фикир гана къланзай кар я. Гъе-

лелиг чи республикадин МФЦ-ра земенин приватизация авун, яшайишдин къвал коммерциядиндаз элкъурун, яшайишдин наймдин договордик дегишилэр кухтун, яшайишдин шартлар хъсанарунин игтияж авайбурун сиягъир кутунин къуллугъар гзаф ийизава. И къуллугъар къимекар къанз къевз-вайбурни чи обществода къе чипхъ-далу галачир, и рекъерай максус чирвилер авачир агъалияр я, абу-руз тежрибалу пешекаррин къумек гъакъицатдани къланзава.

Республикадин меркездин ад-министрациядин къилин везифајар тамамарзавай **Муса МУСАЕВА** РД-дин Къиль Рамазан АБДУЛАТИПО-ВАН теклифлар, меслятрапл амална, муниципальный ва государствовин къуллугъар агъалийриз агакъарунин вахтарлап тимиларуниз еке фикир гузва. И кардиз къуват яз, ада

Вирида з талукъ месэла

Хийир ЭМИРОВ

Дагъустандин журналистрин Союзда Кеферпатан Кавказдин регионрин массовый информациидин таъкъатрин къилин редакторар гурушиш хъана. Абуру элкъвеј столдихъ государствовин ва аслу тушир массовый информациидин таъкъатри гъа са вакъи-айрик сад-садаз акси, са патас майилвалзай хабарар гуниз, гъа идалди дуъз фикирар чурувилихъди дегишарзай ва гъкум-дин идарири коррупциядихъ, диндин политикидин экстремиз-мдихъ галаз чулагвайз женгиниз чуру къиметар гуналди общество пай-паяр жедай, гъелье дигимш тахъянвай жеъилар рекъелай алуддай, гъатта, ИГИЛ-дин къармаха гъатдай чкадал гъизвай месэлэйр веревирдна. Гъа са вахтунда къилин редакторри "Кор-рупциядихъ галаз жэнг чулагвадай комитет" межрегиональный об-щественный организация арадал гъуникаин теклифар гана.

Кеферпатан Кавказдин регионрин гъар са векилди элкъвеј столдал гъанвай месэлэйрик чин фикирарни лагъана.

- Чи республикайри неинки са СМИ-риз талукъ яз, гъакл экономикадин, инвестицийрин политикидин хилерани санал къвалах-зана, - къейд авуна Чечен Республикадин милли политикидин заместитель Лема Гудаева. - Цийи комитетдин сергъятра аваз санал къвалаха хъайлла, чавай инал къейд авунвай къилин месэлэйр гъялиж жеда.

- Черкесрихъ хъсан мисал ава, - лагъана "Черкесс Хэку" газетдин къилин редактор Увжук Тхагаспова, - эгер меслятдай кас авачтла, жуван къвалав бармак эциг ва адал алуъ. Кавказ-дин халкъарихъни чехибурул меслятдай адёт авайди я. Цийи комитет тешкилунади, Кеферпатан Кавказдин журналисти чин риклик квай месэлэйр санал гъялдай, рикле авай фикирри-кай лугъудай ачу майдан арадал гъун жеда.

Элкъвеј столдихъ чин фикирар Ставрополдин журналистрин Союздин председатель Василий Балдицина, РД-дин журналистрин Союздин председатель Али Камалова, тежрибалу тележурналист, общественный деятель Алик Абдулгъамирова лагъана.

Абуру къейд авурвал, Россиядин журналистрин Союздин базадал тешкилзай коррупциядихъ галаз жэнг чулагвадай комитетдихъ хъсан нетижаяр хъун лазим я.

Къчеяр гуърчег жезва

Райсудин НАБИЕВ

Сулейман-Стальский райондин централда, адан патарив, ре-къера, майданрал, хуърера, михъивилер авун, къайда-низам, уяхвал хъун патал гъар йикъан къайгъударвал ийизва. **Нариман Шамсудинович АБДУЛМАТАЛИБОВ** вичин пешекарар, къул-лугъчир, герек макъамда жавабдар къарни галаз мукъвал-мукъ-вал чайрал физва, анра гъалар гъикл ятла килигзава, инсанрин гъал-гъявлар чирзава, арзайрихъ яб акалзава, жедай къумекарин гузва. Михъивилер, къайда хъунин къалахдиз къумек яз чадин телевиденидини эхиримжи вахтара активвал къалурзава, рей-дар тешкилзава, къайда авай, гъакъи абурул амал тийизвай чка-яр, магълеяр, рекъер, къубуяр раижзава.

Ахътнур авачизни туш. Абуру хъалахдик къуързава. И жигъетдай нетижаярни арадал текъвез туш. Акваз-акваз рекъер, тротуарл хъсан патахъди дегиш жезва. Икл мукъвал вахтара "Больничная" ва И. Эмиралиев тъварунихъ галай ва маса къчеяр къир цанва. Мирная къучедин къвалапара хатасузвилин даяхар аклурна дуъзмишнава. И карда администрациядин патайни къимекар агакъзава, къилдин къарни къумек-дин гъиль яргъи ийизва. Алай вахтунда райвоенкоматдин къан-шардайврат тротуарл къайдадиз хизава. Адан яргъивилел 100 метр ала. Тежрибалу устларри зарбачивилелди къалахзава. Абуру чиле гуърчег плитаяр твазва. Са куъру вахтунда 45 мет-ра и къвалах тамамарнава. Ихътин къулайвал яратмишавай устларриз агъалийри чухсағыл лугъузва.

Буба МЕЛИКОВ

Зи муаллим**Алирза САИДОВАЗ**

Жегыл тир зун, сифте патав атайла,
Дидед Чалан паквиллай рахайла,
Ви тарсуник кваз за шиир атайла,
Чехи арха, зи муаллим Алирза.

Лугудай на: "Герек гъарфни гаф санал
Квай шиирдик хъана къанда са мана.
Гүзел рангар, метлебни гъакл дувз гана".
Чехи арха, зи муаллим Алирза.
Вахтар физва, рехи хъана ви дустар,
Хиялрик ква, гъиле къуна ви дафтар.
Аквар гъалда, зурбабур тир ви къастар,
Чехи арха, зи муаллим Алирза.
Эминанн Сулейманан тъварарин
Къвалав гва тъвар, чехи устад гафарин.
Дамах я вун Лезгистандин балайрин,
Чехи арха, зи муаллим Алирза.

Ашукури ви чалар тикрар хъийизва,
Билбилири макъам эзбер ийизва.
Риваятрин сесер гъарнихъ чиклизва,
Чехи арха, зи муаллим Алирза.
Вахт тахъанмаз вун арадай
акъатна, Гъам-хажалат, яс зурба чав агатна.
Виже къвенни бес риклелай алатна,
Чехи арха, зи муаллим Алирза?!

Регъим, ашкы ви царапай аквада,
Къе хъиз, чешне яз чи халкъдин
арада, Виш йисара вакай несил рахада,
Чехи арха, зи муаллим Алирза.

Жанавур къуллугъдал
Гатун са къуз севре гъана,
Жанавурдиз къуллугъ гана,
Лагъана: "Вун язи дамах,
Ма къулегар, ая къвалах.
Аку, вине къамир на къил,
Ахъай тийиз рекъиз са вил.
Килиг, жеда вилик ракъар,
Тлиш-плъз жеда ахла кукъвар.
Чир хъухъ, къедлай къулухъди вун
Тирди чехид гъа и тамун".

Жанавурдиз лап шад хъана,
Севрен пацуз темен гана,
Экъечина ам явш къецел,
Къуллугъдин тъвар алаз мецел.
Гъа и къалай башламишна,
Шумудни сад алдатмишна.
Атай къванбур патав вичин,
Ачух тийиз рахкурна чин.
Тукуль тийиз гъич са къвалах,
Башламишна ийиз дамах.
Гъа икл йикъар-варцар фена,
Жанавур чур жезвай гена.
Тагъай къванбур вичиз даш-баш,
Рахкурзовая илигиз лаш.

Къарики къуз къведа са сикл,
Жанавурди ханавай рикл.
Ада къватна сиклер, ваклар,
Жанавурдиз къуна ракъар.
Къуллугъдилай хъведайлар,
Къил виневаз къекъведайлар,
Жанавурдиз лап гуж хъана,
Къвач ракъара гътна, хана...

Зи хтул

Пагъ, шадвилин авач къадар,
Бахтлу я къе зун.
Эрзиман я юкъуз-ийифиз
Къужахда ам къун.

Жегылдин хъиз кузва зи чан,
Кланивал такур.
Чалахъ хъухъ къун, жеда гъейран
Гъар са кас акур.

Адан шуькъуль гъилин туплар,
Гъакл бурма члар.
Лацу хурни хъуруну къайнар,
Рацамар, сарап...

Пехил жеда адан тамам
Сес галукъай кас.
Малаик я багъышай ам
Гададин зи свас.

Гафарапди жедач завай
Квэз ийиз тариф.
Чалахъ хъухъ къун, четин я заз,
Гафар туш гъайиф.

Зи къужахда авазва къе
Чи къвалин бахт бул.
Зи кланиди, вилин нине,
Зи назик хтул.

Диде фена ахвариз

Къеб юзуриз дидеди,
Йиифди ахвар тавуна.
Гъвеччи вахан, чи къани,
Вахт акъатна тақуна.

Дагъидихъай рагъ акъатна,
Тлебиатдал вегъез нур.
Диде фена ахвариз.
Къеплин тарцел алаз хур.

За лифревай тлалабна,
"Къугъу" ямир, хъухъ секин.
Диде юргъун хъанавай,
Ахварава лап дерин.

Кацни къвалияй акъудна,
"Мурмур" тавун паталди.
Пердеярни агудна,
Ишигъ татун паталди.

Зунни къецел экъечина,
Къужахда зи вах къуна.
Ахваравай играми
Диде, азиз, тек туна.

Къуй дидеди секинди.
Шириг ахвар авурай.
Гъилериизи эркин тир,
Са регъятвал акурай.

Са тимил вахт алатда,
Уях жеда диде мад.
Утагъдиз рагъ аватна,
Женнет жеда къвале мад.

Диде

Лацу хъана, Шалбуз дагъ хъиз,
Играмиди, ви члар.
Азиз диде, вун риклеваз,
Тукульзрава за члар.

Чилин винел мад заз валай
Багъа инсан авани?
За умъурда, диде, вавай
Чир тавур кар амани?

Ватан гүзел, адан сегъер,
Ачухайди вун я заз,
Исляյвал хубз чилин винел
Чирайдини вун я заз.

Тун паталди зун дувз рекъе,
Вун риклевай эгечина.
Къе ви вилик, азиз диде,
Бахтлу я зун экъечина.

Гар

Акъатна гар, руг элкъвезва,
Къугъвазва цава.
Чуьнух хъанва рагъ циферик,
Члур хъанва гъава.

Къати жезва гъар декъинка,
Гъайван хъиз пехъи.
Акъудзава таз пунарай,
Гъакл тарар члехи.

Къвалин къавни кваз кукъварна,
Гадарна къвалахъ.
Вилералди аквадалди
Жедач гъич члалахъ.

Хана хилер цукъвед тарцин,
Дамахар авур.
Амукъава атлана пагъ
Гъар са кас акур.

Векъин тая гъар патахъди
Авуна чукъл.
Гадар хъана са къвалахъди
Машинни агъур

Амма мутьтъуль жезвач инсан,
Гъич женжел гаруз.
Гъикъван къати ятлани ам,
Рикл тежер ажуз.

* * *
Инсанар я, фагъум-фикир зурба я,
Лугъузва, къуй, къенин югъ фад
акъатрай.

Пака регъят жеда вири халкъариз,
Зельмет члугу, темпелдин рикл
аватрай.

Ингъе мадни акъатна вахт, атана,
Гъузлемишай зельметчидин
пакад югъ.
Сад гъа накъ хъиз цана ава экунлай,
Мулькуд - мукъув, алахъзавай
ашдив бугъ.

* * *
СССР-дин тақабурлу
Тъвар гъинва бес къур?
Улкве, садвал, гъурумет квахъна,
Хъанва хъи лап члур.

Амач ракъун балкъан къекъвей
Совхозрин чуллар.
Архаяр хъиз санал хъайи
Шегъерар, хъурер.

Акъсакъалар квазни къазмач
Угъриди накъан.
Рекетираар ятъсуз хъанва
Амалрал тақлан.

Алишверишидчиин вири
Гъатнава гъиле.
Лежбер инсан саймиш амач,
Цан цайи чиле.

Къери жезва югъ - къандавай,
Сурунни нехир.
Къвалахъдайбур тек-бир ама,
Хъваз эрекъ-чехир.

Мектебдикай хъана "лицей",
Вилериз тариф.
Къил элкъвезва арендатор,
Менеджер акур.

Накъ цукъведа акур багъди
Гузмач бул бегъер.
Гъикъван гъяди яшамиш чун
Жеда и тегъер?

А береда коммунистрин
Партия галай.
Гъурумет, хатур гъар са къвале,
Хъурени авай.

Гележедихъ инаниши яз,
Фикирар тир сад.
Къульзув, жегъиль, гъаклни аял
Бахтавар тир, шад.

Акунач...

Шумуд йис тир зун къваливай,
Зи хуруувай къакъатна.
Ярар-дустар текъдиз тунна,
Икл яръгъариз акъатна.

Ингъе къе мад мугъман жезва
Лезги чилиз, элкъвена.
Тифлис, Баку, Ереванда,
Урусатда къекъвена.

Зун акурла шадвиял къе,
Зав ярди гъил вугузва.
Дустарини хайи хуъръу
Заз хашкалди лугъузва.

Амма тек са вун акунач
И арада, диде чан.
Тлар хъана заз, акуурди хъиз,
Садлагъана рикле къван.

Ингъе, эхир агакъна зун
Ави сурув, атана.
Вилерал - нагъв, рикл ишхъиз,
Аял хъиз вав рахана.

* * *
...Гъайиф тек са вун акунач,
Акунач заз, акунач.
Ви вилера, азиз диде,
Мад зи вилер акунач.

"Люблю"

(Ашуку хъанвай гададинни
рушан зарафатдин шиир)

ГАДА
Люблю тебя ва мад люблю,
Тек са тебя къаниди.
Без тебя заз умъур квэз я,
Сифте любовь гайди.

РУШ
Зазни пара вун я люблю,
Не могла чан лугъуз ваз.
Кичевилия если вдруг,
"Нет" лугъункай, милый, заз.

ГАДА
О, свет очей, вун зи нефес,
Сокровице багъа тир.
Гъикл подумать авуна на,
Хорошо мои мысли чир.

РУШ
Извините зи солнце, варз,
Ишигъ багъа къве вилин.
Плазардин хъвер дорогой,
Ангел души, зи ширин.

ГАДА
Дорогая, чир хъухъ, люблю,
Люблю, люблю мад сефер!
Повторятиш шит жедач заз,
Люблю тебя, гъа тегъер.

Аскердин чар

Салам я ваз, азиз диде,
И яръзъ тир улкъведай.
Акъатда гад, агатда зул,
Зун элкъвена хъкъведай.

Йис акъатна, заз тақуна,
Цукъ акъудай дерея.
Аял члавуз гъилер къуна,
Зун къекъурай къчеяр.

Вавай яръга ятлани зун,
Ахварай заз аквазма.
Ви назик гъил, азиз диде,
Къе зи пелел алазма.

* * *
...Шумуд сефер командирди
Заз чухсагъул лагъана.
Ротад виллар, тариф ийиз,
Ви хъцикай рахана.

Чир хъана заз, ватандилай
Гъич багъа затлай авайд туш.
Гаф гузва за, хайн душман
Зи нақъвадал тадайд туш.

Гъазур я чун ватанд рекъе
Чан эцигиз гъар юкъуз.
Де мад сагърай, азиз диде,
Хъкъведа зун и зулуз.

Къисмет

(Зарафатдин шиир)

Къисмет я ман, къисмет я,
Къисмет я ман, къисмет я.
Къисмет я ман, къисмет я,
Къисмет я ман, къисмет я.

Къчебег, рехъ алатна,
Дар дуҳандиз акъатна.
Хизандик цай акъатна,
Риклик къамир, минет я,

Къуншидин я чуру гъал,
Акъат хъана къилиз тлал.
Пуд югъ я къе квахъна кал.
Риклик къамир, минет я,

Свас ава тек, квахъна чам,
Вирибуруз хъанва гъам.
Къавум ама чухваз къам.
Риклик къамир, минет я,

Дамаҳдай къван вал, я руш,
Зи гъвергъвер цукъ, ачкар къуш.
Зайиф жезва, кумач къуш.
Риклик къамир, минет я,

Ихътин гафар я агъур,
Жува - жуваз це сабур.
Таб туш, гъахъ я заз акур.
Риклик къамир, минет я,

Къисмет я ман, къисмет я.
Галайди я
(Са бейниванди)

Күн суфрадиҳъ шад межлисидин
галайла,
Гъульярни ачухдаказ авайла,
Бейхабардиз зун къуз патав атайла.

Кар-пешедик квачиз кимел атайбур,
Ичкидин дерт аваз, язух рахайбур,
Хизандикай, къваликай вил
атайбур,

Ша ички хъван, ацура къу бакалар,
Галайди я, чир хъухъ, захъни аялар.

Сифте къвал ва сурар

Агъа Макъар къуч хайила, Цийи Макъарал сифте къве мертвадин, къавуз сахси (шифер) янавай къвал эцигайди буба Ватандин Чехи дяведа телефон хайи Мегъамедов Мегъамед я. Ада рикел хизвайвал, 1959-йисан зулухъай, къавуз руг гудай мел авайла, ам Дербентдин фена, недай-хъвадай шейэр газ хурурз хтана, автобусдай эвичдайла, са папа лагъаналдай: "Я къей вахар, къун атла къвалериз килиг, къавуз сахсини ягъ хъйизва, яраб ам гъихътин купец ятла?"

- Абур зи къвалер я, чан вах, зун купец туш, колхозчи я, - лагъайла, кесиб дишегълиди, регъуль хъана, вичин къилихъ галай шалуналди чин къевирналдай.

Мегъамеда хуерье сифте ачухай ала-къадин отделенидин начальниквиле саки 40-йисуз намуслувилелди къвалахна. Къенин юкузни адан тъвар, са вахтара ада къуллугъ авур Даркүшрин, Эминхуруйн жемятрини гъурметидви къазва.

Цийи хуерье сифте сурни адан диде Жариятаз къисмет хъанай. Мегъамеда ихтилат авурвал, диде йикъя са сеферда гъа сурар кутунвай чкадал физ хъведалдай. Са сеферда ада хизни вичихъ галаз атун теклифнай.

- Инъе, чан хва, - лагъаналдай ада Мегъамедаз, - рагъметдиз фейила зун гъа инал кучуд. Килиг, къандатла жувни зи къвалав ярх хъухъ, инлай Шалбуз дагъни, Кетин къилни, чи хайи дереряни аквазва.

Мегъамедан диде 1960-йисуз рагъметдиз фенай ва са йисалай - бадени. Дилен руш санал кучуднава, гъа икъ цийи сурарни арадал атана...

Мердалидин тълуб

Са сеферда заз зи архивдай са шикил жагъана. Ам ягъайди чи дуст Тажидин Мегъамедов тир. Шикилдиз тамашзава зун. Ана зи къвалав акъвазнавай спелар авай ва кап язва гада вуж, гъинай ятла чир жезвач. Шикил ягъай чкани рикел хъвездвач...

Шагъабудин ШАБАТОВ

Рекъерин къейдер

Квализ Тажидин мугъман хъайила шикил за адазни къалурна.

- Шикил гъина ягъайди, а спелчи вуж ятла, зазни чидач, чан Шабатов, - лагъана ада, - амма и туб Мердалидинди я.

Дугъриданни, къул ийидайла, Мердалиди туплар цава къада. Адавай зазни и амал чир хъана. "Ирид лагъай мертвадай" ктабдин жилдинал алай туплар цава аваз къульзаявурни чун къвед я. Акъи къайила, Тажидин гъахъ тир...

Тохштил кас я Мусаиб!

Агъмев Мусаиб Цийи Макъарин хуерьай я. Ам 1950-йисуз Къурган райондин Агъа Макъарин хуерье дидедиз хъана. Орджоникидзе шегъерда хурурн майишатдин институт къутягънавай ада агрономвилин пеше къачуна. Ахла Ростовдин областда, "Зардянский" совхозда агроном, старший агроном, парткомдин секретарь, совхоздин директор, КПСС-дин Сулейман-Стальский райкомдин I-секретарь, райондин администрациядин къиль яз къвалахна. Алай вахтунда райондин администрациядин къилин 1-заместитель я.

Ам дамах гвайир, милли культурадиз къетлен фикир гузай къаркий сад я. Ада "Лезги газетдиз", Лезги театрдиз гъамиша амадавал ийизвайди я. Адан къвалах авунин низам ихтиндиг я: жувалай хъсанвал ийиз алакъ тавутланы, писвални ийимир. Жедай, алакъдай къвалах пакадал вегъин тавуна тълкура. Жуван патав са дерди аваз, жувак умуд кутуна атай инсан разивилелди рекье хтур. Къурелди, ада "вав" чидач. Гъахътин кас я Мусаиб!

Мировой человек

Са юкуз Сайдумова заз лагъана: "Шабатов, чун къвед, дуст кас, Аллагъади гайитла, пака Низами Бутаеван патав фена къланда. За адаз ийидай арза ава. Жува машиндин ял ахъайнавай чархни хъия, ялни ягъа. Геж тавуна, пакамахъ сяддин мъжкульдаз чун Къасумхуриль жедайвал, ша.

Чун Къасумхуриль агақайла сяддин 8 хъянвачир. Низами администрациядин дарматдин гъаятдавай цукъвериз, кул-кусриз килигиз, абурухъ гелкъвзвай касдихъ галаз рахазвай. Чун акурла ада, шад хъана, "Абдулкъадир халу, ша тъун, дерди-бала вуч я?" лагъана. Ахла ам чи къаншардиз атана, гъиллер къуна. Хваш-беш авурдалай къулхъ Сайдумов захъ элкъвена: "Лагъ, я Шабатов!"

- Адаз хъвадай яд авач, Низами Нязозич, - рагъхана зун, - адавай лугъуз жезвач.

- Гъикъ яд авач, гъаначирни бес ваз яд? - жузун хъувуна ада ва, чи жаваб гузлемииш тавуна, давамарна. - Къун ахлад, ядни къев, Абдулкъадир дайи, гъида.

Райцентрада чун са тъмил эглеш хъана ва ахла за ам хурурз хутахна. Килигътайла, яд тухдай пешекарар Сайдумован гъаятда авай ва абуруз амайди къучедал гъанвай шланг къвале авай крандихъ галкъурн тир.

- Молодец-е, - лагъана Сайдумова усташтар акурла. - Яни Низами мировой человек, Шабатов?!

Гъа йикъара Низамидиз "Мировой человек" лагъай гъурметдин тъвар ганай. Зи дустунин шадвилыхъ къадар авачир. А чаван гуѓгуль ачу халкъдин артистдин къамат къенизи вилерикай карагзама.

Итим я Мусафенди

Зун Майдурдинан къвале са миракатдик квай. Иниз вичин хва Насиран машинда аваз Абдулкъадир Сайдумовни акъатна. Ада заз айгъамдалди "Им аку, вун зун галачиз гъиниз фейиди я? За вунни къе зун физвай чкадиз тухудач", лагъана. Ахла ам вичин саягъда плузаррий хъурена. Са арадилай ада япал къоф эзигна, "Вун къведани?" хабар къуна. Мегер заз "вав" лугъудай ихтияр авай жал? Я туш, итимдиз, гъиниз ва вучиз физвайди я лагъана, хабар къун кутугнавани? Зани развал гана. Са шумуд декъиъдилай ада межлисда авай юлдашривай багъышламишун талабна ва чун рекъе гъятна.

Ада заз лагъана: "Вуна, Шабатов, жуван машин чи машиндин гуѓгульна аваз гъала". Чун Архиттайль дузы Даркүшрал хтана. Машинар абурун къвалерин вилик акъвазарна. Чун хтайдакай Якъутаз (уьмурдин юлдаш Ш.Ш.) хабар гана.

Гила ада заз вичин сир ачуна:

- Яда, Шабатов, - лагъана ада, - къе чи дуст Мусафенди хайи югъ я, аниз тефена жедач. Гъакъ къайила, чун къедни адал са къиль чугъваз, мубарак ийиз фида. Ам, асул гъисабдай, мешебегийрий я, адан рикъ тлебиатдал, тамун гъайванрал, къушарал гъаф алайди я. За, дуст-кас, зи дустуниз, завай абурухъ гелкъвэни жезмач, захъ амай ругуд сурсул тухуда, къуй гъар пакамахъ къвалахдал фидайла ам абурун ширин авазри рекъе турай.

Фена чун къедни. Гъайиф хъы, чи дуст къвале авачир, ам юлдашар галаз дачадиз фенай. Адан уьмурдин юлдашчи чун атайдакай хабардар ийидайла, Абдулкъадира лагъана: "Герек авач, ам къвал газ фенвач къван". Икъ, чна адан сагълугъдай 50 граммар яна.

Гуѓгульнин сеферда Мусафенди чал душуш хъайила ада чаз түнбүльгъ авунин журода, рикъл шадвилин гъиссер кваз, лагъана: "Агъ, якъадашар, къун зун шадарни авуна, пашманарни. Ятлаши, шадвилыхъ къадар авачир, ада басрух гайила пашманвал аквайдай чкайрани амукънч!"

Сагърай Мусафенди Велимурадов. Ада, гъикъвани вичиз вахт авачиз хъайтани, яратмишундай интеллигенциядин векилрин гъил къадай, гъал-агъвал хабар къадай вахт жагъурда. Гъавилия рагъметлу Сайдумова лугъудай: "Итим я Мусафенди, итим!"

Ихътин келимади зи рикъл хейлин фикир-цараар гъана:

Зи къвалин рак къев гъамиша ачу я,
Авай гъазур фуни къафон гъида къев.

Зун мутлакъ туш, и карни къев якъин я, Шарвилдин рикъ авайди чида къев.

Нин рикъ халкъдихъ, хайи чилихъ куда, ам абурун дердерни, гъамарни газ агъа дуньядиз фида. Заз ахтун инсанар вишералди чида. Заз зунни аквазва. Абурун руфуна я тухдади фу жедач, я абурун чандал са ба-гъя партал.

Амма гзаф къатариз абура аждағынан хызни аквада. Гъарда вичин багъдай хабар газа эхир. Ахла, амачирла, ваз гъурметарни, хатуар ийиз, вун хъсан кас тир лугъуз, ви язухарни чугъвада, гъайифарни.

Зун амачирла захъ са касдини гъайифни чугъвамир, я зи язухни къвемир, ийидай хатуар-гъурмет, зун генани экв куыкъвена къун патал кана кланзатла, чан аламаз я! Зи тварцихъ лугъузай хуш келимаяр, зак квай тахсирар къе амаз, зал чан аламаз лагъ!

Нажах чай я

Чи редакциядин коллектив Самурдин тлебиатдихъ галаз мукъувай таниш хъун патал атанвай. Самурдин агақъадалди чна чи вилкан хусуси корреспондент, алай вахтунда Кучунрин МУСП-дин председатель Юсуф Айазовал къил чугун къетла. Адан багъда шишер ягъун патал як гъазурна, цай хъувуна. Са арадилай хтай Юсуфа лагъана: "Я гадаяр, ихътин цай шишер ягъиз жедани, къев кларапас вучиз гъайиф къевезва?"

- Кларасар ава, - лагъана Мердали Жалилова, - абура хадай нажах жагъанач.

- Я хизан сагъ хъайи кас, - хълагъна Юсуф Айазова, - цай хъсан нажах авани? Гъи чкадилай хана кланзатла, ам цай эзиг, кларас гъасята къатл жеда.

Дугъриданни, ахла къула халисан шишер ядай цай хъанай.

Бубадик къвалий

хиз...

Билбильхуре чун хурурз юкъван школадин директор Мурад Сайдова, адан уьмурдин юлдаш Эминади ва абурун хизанди лап чин багърияр хъиз къабулна, къве юкъуз чи къуллугъда акъвазна. Мурад чи бажарагълу шайр Алирза Сайдован езне я. Абурун Чехи руша - Жасминади чи "Лезги газетдин" редакцияда къвалахзава. Вичин пешедин рекъяй инанмишвилди камар къачузва.

Зун абурун хизанди авай гъурмет-берекатди гзаф рази авуна. Мугъманар къани халис лезгияр тирдахъ къевлай инанмиш хъана.

Чун абуру, бубадик къвалепай хъфизвай-бур хъиз, рекъе хтунай, гъатта пишкешарни ганай...

"Виробурз шад юг я"

И сеферда Шарвилдин суварик иштиракиз Ахъгъезин фин заз Дербентдин автостанциядин начальник Навои Бутаевахъ галаз къисмет хъана. Мискискарин булахрал агақъайла, "Газелда" авайбур ял акъадиз эвична. Булахрал ага патал кафе ала, вилик къур ква, къурукни - пластикадин столни стулар.

- Гъваш, гадаяр, - буйругъ гана Навоиди, - ана авай чанта, гъарда са сивелай эзляя. Кафеда къвалахзавай рушавай ада къельни къачуна. Машинда акъах хъийдалди ам кафедин къенез фена, ахла "чухсағъул, чан вах", лагъана, ада 100 манат авай гъил яргъи авуна. Рушан сивик хъвер акатна. Къе цел экъчайла, завай лугъун хъана: "Пул гайила а рушаз гъикъван шад хъанвай?"

- Къе вирибуруз шад юг я, юлдаш Шабатов, - лагъана, Навои заз милиз хъуренай. Чахъ галай вирибуру са сивяя хъиз, "язва, валлагъ, язва" гафар тикрап авурла, за жувакъди фикирна: "Яраб гъикъван гъузел же-датла тлебиат, эгер дунъядал алай вири инсанар вири девирра шад хъанвай!"

Зегъметдин ветерандиз мугъманвиле

Дашемир ШЕРИФАЛИЕВ

16-сентябрьдиз ахцегъви камаллу агъсакъал, зегъметдин ветеран, Зегъметдин Баркалувилин ордендин ва са жерге медалрин саъбиб Эмирбек ДАГЪЛАРОВА багърийрихъ, күнширихъ, ярар-дустарихъ галаз вичин 80 йисан юбилей къейдзай. Бирдан мярекатдал юбилей тебрикун патал Ахцегъ райондин рөгъбер Осман АБДУЛКЕРИМОВНИ атун зегъметдин ветерандиз хъсан савкъат хъана. Адахъ галаз райадминистрациян къилин заместителар тир Алмас ШУАЕВ ва Роберт ГЪАМ-ЗАЕВНИ атанвай.

Эхъ, ветерандин четин ва жуъреба-жууре вакъирайралди девлетлу уймуърдин рекъицай сұйыбетрихъ яб акалун кватл хънвайбуруз ақъван итикли тир хъи, гъатта насиъатлу са ктаб хъиз жеда. Гъакъикатдани, вичин хамуналди залум дядедин ва адалай гульъунин йисарин четинвилер гъиссай, гъатта Цикъвед йиса аваз чөхбурухъ галаз санал колхоздин производства къалахузиз мажбур хъайи "дядедин аялар" чи арайра тимил ава.

- 1954-йисуз ВЛКСМ-дин Рутул райкомдай зун, къенкъевичи механизатор яз, комбайнвериле хам чилер къарагъариз рекъе тунна. Кабинадал яру пайдах алай комбайндал ийф-юғъ талъана ақл къалахазавай хъи, зегъметдин гъакъи яз, сезондиз за 9 агъзур манат пул (а девирда им еке пул тир) ва 7 тонн къуыл къазанмишна. Къуыл хиз, маса гуз жедачир къван, гъелбетда, гъич фикирни тавуна, ам за хайи хуърун Мукътадир Айдинбекована тъварунихъ галай колхоздин счётиз хъиянай, - сұйыбетзава ветеранди.

Хуърун мектебдилай ва 1956-йисуз аскервиллиң жергейра къуллугъ авурдалай къулухъ, Эмирбек халу (къетлен гъуърмет авунин лишан яз, адаа вирида гъакъ луъузва) Мегъарамдхурлын МТС-да къалахал ақъвазна ва гъа члавалай башламишна дуыз 50 йисуз Мегъарамдхурлын, Ахцегъ, Докъузпара, Рутул районра гъакъисагъивиледи зегъмет чуугуна. Активный коммунист ва общественник яз, 1978-1986-йисара ам Ахцегъ райсоветдин, 1988-2000-йисара хуърун Советдин депутатиле хъяна, 20 йисалай артух муддатда (1982-2002) халъдин суддин заседатель хъана. 2008-2013-йисара Ахцегърин 29-нумрадин СПТУ-да хуърун майишатдин механизациянин рекъяй муаллимвал авуна. Алай вахтунда, яшдиз ва сагъламвиллиң тъалдиз кипиг тавуна, Эмирбек халу хуси майишатда багъманчивиле машъул я, хтулпиз, птулпиз зегъметкешвилинни эдеб-ахлакдин тербия гузва. Халкъдин хийир-шийирдикай хекчі тийизвай камаллуп төрбияци ара-ара кимерал, межлиса, меңтебра жегъилприн арада аквада.

Адан намуслу, гъалал зегъмет гъукуматди "Зегъметдин Баркалувилин III дережадин" ордендал, "Зегъметдин ветеран", "Халкъдин перепись къили тухуна хъсан иштиракунай" ва са жерге юбилейрин медалрални гъуърметдин грамотайрал ва КПРФ-дин патай Ленинан ва Сталинан орденралди къейднава.

- Къе ваз 80 йисан юбилей мубарақдай кысмет хъун, райондин рөгъбер яз, за жуван буржи, къилин винизвал яз гысабазава. Вучиз лагъайтла, къе яшлу къилихъ ақъалтзавай несил зегъметкешвиллин, ватанпересевиллиң руғъдаллаз тербияламишнин карда вуна чуғазвай зегъмет обществодиз гъакъван важиблу я. Къуй ваз яргын уймуър, сагълам чан ва жегъилар тербияламишнуша мадни еке агалкүнар хуърай! - къейдна вичин тебрикда Осман Магъмудовичи ветеранди Ахцегъ муниципалитетдин патай Гъуърметдин грамота вугудайла.

Эмирбек Гъажиевичаз тостар, тебрикдин хуш келимаяр гъакъ райадминистрациян къилин заместителар тир А.Шуаева, Р.Гъамзаева, Ахцегърин край чирдай музейдин директор А.Дагъларова, муаллимвиллиң зегъметдин ветеран Ж.Дагъларова ва масабуру лагъана.

Вичин нубатдай Эмирбек халуди атана вичин хатур къачунай райондин руководстводиз ва мутьманриз чухсагъул малумарна.

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алатай саласа юкъуз Махачкъала, "Дагъустандин правда" газетдин редакцияда, алай йисан 11-ноябрдилай 13-ноябрдади меркезда, Р.Гъамзатов тъварунихъ галай Милли библиотекадин высставкарин залда тешкилдай регионрин уртах "Дагпродэкско-2015" XIII выставка-форумдиз талукъарнавай пресс-конференция къиле фена. (Выставка-форумдин серъятра аваз Милли библиотекадин патарив гвай чкада адет хъланвай зулун ярмаркани тешкилда). Адан къвалихда РД-дин алишверишдинни промышленностдин палатадин вице-президент Артур Жалилова, Дагъустандин фермеррин Ассоциациядин (АФКОД) генеральный директор Мегъамед Абдурагъманова, Махачкъаладин УСХ-дин начальник Пайзулла Пайзуллаева иштиракна. Пресс-конференция республикадин выставкаринни маркетингдин "Дагъустан-ЭКСПО" централдин генеральный директор Мегъамед Саргуланова ачуна ва къиле тухвана.

Малум тирвал, республикадин меркезда хъсан адедиз элкъвенвай и жуъредин ярмаркайрин-выставкарин тешкилатчия РД-дин хуърун майишатдин ва сурсетдин министерство, винидихъ твар къунвай "Дагъустан-ЭКСПО" выставкарин центр, РД-дин промышленностдин, алишверишдин ва ин-

"Дагпродэкско-2015"

Выставка-форум

Шикът яйвайди - Г. ИСАЕВА

вестицийрин министерствояр я. РД-дин Къилин кар алай "Нетижалу агропромышленный комплекс" проектдин серъятра аваз тешкилзай ва къиле тухувай выставка-форумди республикадин агропромышленный хиле зегъмет чуғазвай ксарин активал артухарунин карда къумекда, Дагъустандин ва Россияндин маса регионрай тир хуърун майишатдин товарар гъасилзайбурун арада алакъаяр мякъемарун ва импортдин продукция чи улькведа гъасилзай беъвердалди эвзен патал алава мумкинвилер ачухунин кардана еке роль къуѓвазва.

Мярекатдал къеид авурвал, маҳсус выставка-форумди АПК-дин, хаммал гъялдай ва недайхъвадай шейэрин промышленностдин хилера зегъмет чуғазвай хъсан пешекаррихъ галаз гуърушимиш жедай, гъакъин инновациядин цийи агалкүнрин, цийи техноло-

гийрин презентацийра иштиракдай, къве патазни хийир хкатдай ала-къаяр мякъемардай ва маса мумкинвилер гузва.

Мугъманрин гафарай малум хъайивал, нубатдин выставка-форумди иштиракун патал гъелелиг 15 арза атанва, адет яз, хуърун майишатдин ярмаркада вишелай виниз товарар гъасилдайбуру иштираказа.

Пресс-конференциядай П.Пайзуллаев ва М.Абдурагъманов республикадин АПК-дин хиле зегъмет чуғазвай ксарал гъалтзай четин месэлайрални ақвазна. Икъл газа бурувай гъукуматди гузвой субсидияр къачуз тежевайдал, гъасилай продукция хуъдай чкайра шартлар аваҷирвии къевера твазвайдал, чехи пай вахтара гъасилай продукция маса гун иллаки четин ақвазавайдал, республикадин дережада аваз гъялна кланзай месэлайр газа авайдални фикир желбна.

Хъульудрин аялрин баҳчада

С-А. АБДУРАШИДОВ

Чун и мукъвара Рутул райондин Хъульудрин хуъре 2003-йисалай кардик квай аялрин баҳчадиз илифна. Виликан хуърун администрациядин вад къваликай ибарат дараматда гъвчели аялри жуван къвале хъиз гъиссазава. Алай вахтунда ина маҳсус чирвилер авай ЮСУНОВА Дианадини РАМАЗАНОВА Розади 20 бицлек тербияламишзава, медсестра ШИРИНОВА Тамайа абурун сагъламвиллиң къарвуда ава. Амма 108 аял учирданни ава.

Вири санлай 11 касди зегъмет чуғазвай коллективдин къиле Лариса РАМАЗАНОВА акъвазнава. Коллективни, гъа баҳчада авай

аялар хъиз, гъуърметлудаказ, са хизан хиз яшамиш жезва.

Аялрин баҳчадиз хуъре чеплай алакъдай къумекарзай рухвярини ава. Хуърун мискындин имам Эс-кендеров Шакира Хъульудрин же-мятдин, динэгълийрин патай баҳчадиз къуд халича багъишина. Чи гележег тир бицлекриз хуъре гъар са касди къетлен фикир гузва. Аялрин баҳчадин коллективиди лагъайтла, абуруз чими, къулай хъун патал вири чалишишвилир ийизва. И кардихъ чун чкадал фейила инанимиш хъана. Аялриз дадлу тұннар ашпазар тир Рамазанова Гульшада ва Абдулжилрова Жамиляди гъазурзава. Коллективда музыкант аваҷтани, алай девирдин техникадин къумекдалди язай манийралди къульери, ава-зар лугъуз чирзава.

- Чна аялар школадиз хъсан гъазурвал, герек чирвилер авайбур яз гъазурзава. Тешкилзай тъар жуъре мярекатриз школадин муаллимиз, хуърун агъсакъалриз, аялрин диде-бубайриз теклифзава, - сұйыбетзава Л.Рамазановади. - Икъл, тербияламишнавай аялар 1-класздыз къабулзай муаллимарни шад я. Алатай йисуз 17 аял, цини келунин йисуз 6 аял школадиз фена. Чна гъар жуъре сувариз талукъ мярекатарни аялрин иштираквал аваз тешкилзава. Дараматдин гъаятда аялар къугын патал гъар жуъре тадаракар эцигнава, элкъурна цлар хажкнава. Хъульуда алай аямдин истемишиунрик къадай аялрин баҳчада хъун патал хуърун рөгъберри еке чалишишвилир авуна ва аялрин идара датланга гъэчишлик ква. Саърай.

30-сентябрь Виридуңядын лал-бишибурун югъ я Ажуз хъанвайбурун алемда

Алаудин ГЬАМИДОВ

Сентябрдин эхиримжи югъ вири дуңядын лал-бишибурун Международный югъ яз къейдизава. Ам халкъдин гөгөнш къатарин дерди-баладиз талукъ месэлайрал общественостдин күвенкүвичи къуватрин фикир желб авунин мураддалди ООН-ди тайинар-навайдия.

Къе Дагъустанда вичин жергейра 1700-далай виниз биши инвалидар авай региональный отделение кардик кваз саки 80 йис тамам жезва. И лишанлу ийкъян вилик за лал-бишибурун алемдиз абурун къуллугъда акъвазнавай общественный организаций, ажуз хъанвайбуру къалахзавай "Южанка" тъвар алай карханадиз фин къетіна.

Махачкъала шегъердин Ш.Алиеван тъварнұхъ галай күнч, 27-нүммәдидин къалахзавай "Южанка" алай къве мертебадин дарамат, рак-дақларни кумачиз, чылдай гъалда ава. Цийиз башламиш эцигунар, цлар гъакл баят хъанва, гъаятра жуыреба-жуыре машинар акъвазнавай. Гъа ина бегъем тадаракламиши таувунтай дар са кабинетда чиник серинвал квай дишеғли ацуқнавай.

- Валентина Фаворина ГАВРИЛЕНКОВА (шикилда), - танишвана газ "Южанка" ООО-дин директордин заместителди.

- Ректор АЛИЕВА Назират Шарапудинова Москвада ава, буюр, вуч къланзатыла лагъ, давамарна ада.

За вичиз виридуңядын халкъари къейд ийизвай лишанлу югъ - лал-бишибурун югъ тебрик авурлани, ам бегъем ачу хъанач. Са легъзеда ухт аладай камаллуп дишеғлидин хиялар яргъариз фена...

Сульбетдей малум хъайивал, са вахтара общественотин гъалар хъсан тир. Хозрасчеттал алайтлани, крат вилик физвай лал-биши инвалидар патал яшайишдин къалахзавай. Набуттурху чин клуб, къалахзадай ял ядай шарттар авай. Базардин экономикади бишибурун "къалахзавай". Виликдай республика-дин хейлин карханайра лал-биши инвалидри къалахзавай. Гила лагъайтла, Мегъамед Гъажиеван ва "Авиагрегат" заводар квачиз (гъанраны гузмайды са тымил чакар я) амай карханайра абурун чакар авач.

Төбиятдин патай курвал ганвай, япар аваз биши, мез аваз лал хъанвай факъирин са квас фаз чара ийизвай рекъерни агалнава. Биши инвалидар социальный рекъяй хүнин ва къалахзадарунин месэлайрал машгъул региональный отделение саки ВОГ-дин (Всероссийское общество глухонемых) гылсадбай яшамиш жезвай.

Инвалидар социальный рекъяй хүнин таңындарин Федориядин Гыкуматди къабулай къараарин бинедаллаз штатда сурдо-таржумачи хъун герек я. Гъайиф хъи, раҳунар жез, ийсар алатзана, амма гъелелиг ам авач. Им лал - биши инвалиддивай вичин дерди-бала түккүйрүн патал санисни физ жезвач лагъай чал я. Адаз законар, вичин ихтиярар чир тахъун мумкин я, амма адах галаз фидай кас авач лугъузва.

Тек яз, гъикъван чединвилер акъалтзата-тлани, - лугъузва Валентина Фаворина, - региональный отделенидин председателди инвалидрин гъарайдиз гъай лугъузва: абу учетдиз къачузва, пенсиядин, көлүнринг, къалахзадай таъминарунин жигъетдай чарагай аквазва.

Бишибурун региональный отделенидин патав ВОГ-дин "Южанка" тъвар алай ООО кардик кв. Дерзичийрин и объединенидин фейила, зи рикъел са вахтара Махачкъаладин балугчийрин поселокда бишибуру ваттимил ван къевезвайбур патал кардик кутунвой фабрика хтана. 70-80-йисара къве сменада къалахзавай и карханади вири реструблика халатралди, трикотаждин шейэралди, мес-яргъандалди са хейлин маса продукциялди таъминарзавай. Кархана неинки производстводин дурумлувиелди, гъакл колективдин бажарагъадалдин маштъур тир. Лал-бишибурун къульдердайбурун ансамбл а вахтара неинки союздин республикайра гастролра хъанай ва гъакл са шумуд сеферда Америкадизни фенай.

Э-эгъ, күн гынай рахазва егъ, - сүгъбетдик экечина "Южанкадин" директордин заместитель В.Гавриленкова, - Советтин государстводи вичин инвалидар рикъелай алудазава-чири. Карханади жуыреба-жуыре къезилвилерий менфят къачузвай, электроэнергиядин къиметтер екебур тушир, госзаказини бейке-фарзава-чири. Гила чаз амузъязавайди а гүзэл ийкъар рикъел хун я.

Дүгъриданни, бязибуру писди хъана лугъузва а девир къулайди тир. Къе неинки инвалидриз, гъатта зегъметдиз къабилбурунни къалахам амач. Винидихъ тъвар къунвай хътина кархана Дагъустанда авайди сад я.

Гъадал атанвай гъални квездаквазва. Са вахтара цүк ахбайзавай и чехи, гүзэл терриория, "Южанка" кардик квай къве мертебадин дарамат чийк гъалда ава. Чун авай чак, вири территории

рия пул авай ксариз маса ганва. Культурадин къвал алай чакад са ни ятлани (тъвар за къадач), газа квартирайрикай ибарат мерте-бадин къвал эцигава. Чун лагъайтла, гъабурун "некъагъид" кв, яни гъа и гъвечи, кутугтувур чакан чна кирида къунвайди я. Күрелди, чакъ ина амай затлана авач.

Бишибурун алем ван къевезвайбурун умумурдивай газа яргъя я. Абурун арада садазни акван тийизвай мягъкем "цал" ава, - лугъузва Валентина Фаворина, - абурун рикъий хабар тахъай, алакъа мягъкемариз чалишишвал тавур касдивай колективда дурум гуз жедач. Гъавиялай ина къалахун патал гъахътин ксариз гъильин-тупларин" чал чир хъун чарасуз я. Биши ва я зайифдиз

ван къевезвай аял, адет яз, хизандивай чара жезва - махсус ясли-бахчайри, школа-интернати абуруз обществодив вердиш жез күмек гун лазим я. Диде-бубадин тавазвилер бегъем такур аял са вахтарилай умумурдиз маса вилерай килигизава. Дуңядыкай вичин пай атланвайди хызы гыссавай адаб мөрье-матлувиелди эгечина къанзай чакад бязи вахтара обществодив адаз иссафзава.

Месела, промышленностдин карханайра виридулайни вилик сокращенидик акатзавай-бур вужар я? - инвалидар! Махачкъаладин заводдани фабрикайра санлай бригадайрин къисмет гъа ихтиндиги хъана.

Валентина Фаворина газа-хат-завайвал, электроЭнергиядин виниз тир тарифири, госзаказар тахъуни кархана бамишарзава. Ам хозрасчетдад алай эхир. Амма күмек къеведай чак авач. Абурун умуд республикадин руководстводик кв. Гыч тахъйтла, маса регионара хызы, госзаказин квота къаннин тайинарин. Виликрай и къалахар са акъван писава-чири. Къилди къачуртла, чна "Горзаказ" МКУдин (директор М.Г.Къенберов) электронный аукционра гъалибвал къазанмишавай. Амма алай ийсуз администрацияди пулар ахъя та-вун себеб яз госзаказарни хъанач.

Алатай ийсуз Дербент шегъерда цийи роддом ачухайла, анин кыллын дүхтүрдин заказирин бинедаллаз чна герек вири шейэралди (месер-яргъанар, одеялар, хъульчүнгар, халатар ва икмад) таъминарна.

Лугъун лазим я, "Южанкадин" гардан къирзава, больницаяри школа-я, яслияри бахчаяр чинин дерзичири цванвай шейэралди таъминарзава. Коллективни чи акъван екеди туш. 18 касдикай (12 инвалидин 6 пешекар къуллугчияр) ибарат тир ада гъакысагъи-лелди зегъмет чугувазва. Нетижада чаз Пенсионный фондуниз налогар ва маса пулар, Дагъустан Республика-дин вири бюджетриз налогар гудай мумкинвал жезва.

"Южанка" Махачкъаладин промышленный карханайрин арада дишеғли къиле авай карханайрикай сад я. Адан регъбер Назират Шарапудинова коллективдин даяхни я, дамхни, - лугъузва Валентина Фаворина. Гъуль, агақнавай къве хва, сусар, хтулар, къвал-югъ, абуруз къуллугъ ийиз, карханадизни регъбервал гуз вафалу папалай, аялрин дидедилай, хтулприн бадедилай алакъазава. Ада и фабрикада къалахиз 35 ийсалайни газа вахт я. 1996-йисалай инихъ ам и карханадин къиле акъвазнава.

Фабрикадиз техникадин хатасузвал хүдай инженер яз атай адас виридулайни четинди коллективдик газа-хат-завай-бур тир, - давамарзва В.Гавриленкова. Инвалидри гүзлемишавайди чинин гъавурда акъун ва

тайин тир къумек я. И кар патал ада сифте нубатда ишарайрин, гъилин-туплун гъерекатрин чал чирна. Ам чин тийизвай ийсан - им чарад я...

- Күй карханада гъихъгин цийивилер ава, коллектив рульламишдай серенжемар тухузвани?

- Гъелбетда, чна чи парк алай аямдин тадаракралди цийи хъийизва, къалахунин чакайрин аттестация къиле тухвана, технологиядин цийи

къайдаяр кардик кутазва. Чи рабочияр чна чими түннралди, некледин продуктранди таъминарзава. Алай ийсуз са инвалиддин вичин сагъламвал мягъкемарун патал Пятигорск шегъердиз санаторий путевка жағъурна. Суваррин ийкъара махсус столар ачухазава, премияр, къиметлу пишкешар гузва, гъакл коллективдин членрин хайи ийкъар къейдзава. Гъа са вахтунда пенсионерарни рикъелай алудазава, гъабурху галазни сих ала-къа хъузва.

Умумурда гъалтзавай вири жуыредин чединвилериз таб гуналди, лал-бишибуру чинин "суварин" вилик узягъ яз, гележегдик умудар кваз экъечизава.

Къуй күй къени мурадар къилиз акътрай, гъильметлубур!

"АЙБОЛИТ"
Чир хын хъсан я

"Айболит" газетдай.
Гъазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

Халкъдин медицинада мереяр газа азаррин дарман яз ишлемишава. Атъадихъ чна жуыреба-жуыре азарар сагъарун патал са шумуд рецепт гузва.

- **ШЕКЕРДИН** азар авайла, чайдин 2 түруна авай кульп авунвай мереяр зайиф цал эцигна икъи жедалди града. Ахпа, ам күзна, ийкъа пуд сеферда хъвада.

- **ДИЗЕНТЕРИЯДИН** азар кваз къен тазвайла, 500 г къасарин шекер ва 250 г мереяр зайиф цал эцигна икъи жедалди града. Ахпа суткада хърекдин 3-4 түруна авайди ишлемишша.

- **СИВЕР** акътнавайла ва туттер тазвайла, 50 г мереяр пешерал 1 л гразвай яд илична 15-20 декъикъада тада. Ахпа ам күзна, туттера экъурда.

- **НЕФЕСДИН** органар тазвайла, хуралай балгъан гъидай дарман яз хърекдин са түруна авай кульп авунвай мереяр пешерал са стаканда авай гразвай яд илична 4 сядта тада. Ийкъа 3-4 сеферда фу нез 30 декъикъа амайла 100 г ишлемишша.

- **РУФУН** чур хъанвайла, мереяр пешерин са паюнал 10 пай яд илична 20 декъикъада града. Ийкъа пуд сеферда хърекдин са түрунавайди ишлемишда.

- **БЕДЕНИК** царнах ва ирин къведай хирер квайла, анрал мереяр кульп авунвай таза пешер

- **МЕКЪИВИЛИК** азарпу хъанвайла, хърекдин 4 түруна авай кульп авунвай мереяр пешерал 500 г гразвай яд илична тада. Ахпа ам чимизмаз ийкъян къене ва кусдалди вилик ишлемишда.

- **КУРУЧИАР** (десны) дакунвайла ва сивяй пис ял къведайла, мереяр таза пешер жакъун меслят къалурзава.

- **КЫЙЛ** элкъевезвайла, тазвайла, япара сес гъятнавайла, чайдин са түруна авай таза я күйр мелиссадин хъчар чайнекидиз вегъена чай хызы демдә твада ва ам ийкъа 2-3 сеферда хъвада. Мелиссади дамарар агаж хъун алуда ва нервияр секинарда.

- **ИВИДИН** гемоглобин хакун патал, сезондин вахтунда, машмашар газа түлүн ва цийиз гъазурнавай машмашин миже хъун меслятзава.

- **РАТАРИН** къалах къайдайдик кутун патал чайдин са түруна авай регъевенвай эфферал са стакан гразвай яд илична 10-15 декъикъада тада. Ахпа ам күзна, ийкъа 3 сеферда 1/2 стаканда авайди хъвада.

- **РИКИИН** мускулар мягъкемарун патал инияр, чүхлумптар, жикияр, кишмишар, къуурнавай машмашдин патар (вири сад хътин паяр) сад-садак какадарна, 1/2 стаканда авай къаришмадал 1 литр гразвай яд илична, экъуналди тада. Пакад юкъуз са ийкъян къене хъвада.

- **БЕДЕНДА** иви тымил хъанвайла, 100 г кълерецдин хехвер регъвена, адак хърекдин 2 түруна авай вирт какадарна, фу недалди вилик ийкъа пуд сеферда хърекдин са түруна авайди 100 мл цихъ галаз ишлемишда.

Генерал-майордин гъурметдай

ВОЛЕЙБОЛ

ЧИ КОРР.

Алай йисан октябрдин вацра Дагъустандин, государствовдин ва общественно-политический машгүр деятель Омар МУРТАЗАЛИЕВ 90 йисан юбилейдиз талукварна Махачкъалада волейболдай республикадин ківенківчевал патал ақтажунар кыиле тухуда. РД-дин виридалайни виклербурун тівар къазанмишун патал гъам гадайрин, гъамни рушарин ДЮСШ-ра вердишивер къачузай спортсменрикай ибараттири командайри чин устадвал къалурда.

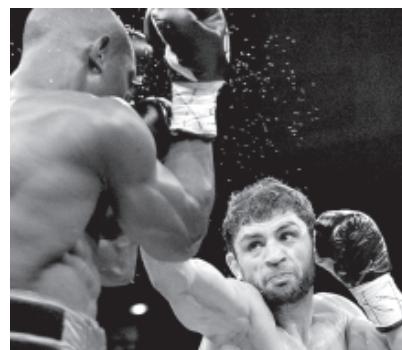
Омар Муртазалиев 1925-йисан 14-октябрдиз ДАССР-дин Гүнбай райондин Кулла хуыре дидедиз хъана. 1981-йисалай 1985-йисалди ам дяве кыиле физвай Афганистанда къулгүндигин рекъя командировкада хъана. Женгера къалурай къетен лайхувилер азас генерал-майорын тівар гана. Ватандык хтала, Омар Муртазалиев Россиядин ФСБ-дин Академиядин махсус факультетдин начальниквиле тайинари.

Отставкадык экъечайла, О.Муртазалиева Дагъустандин общественно-политический умумырда активнидаказ иштиракзала. 1991-йисалай ам РД-дин Гъукуматдин патал гүй дянейрин ветеранрин кратин рекъя Комитетдин председатель я. Адан теклифдади ва адан рөгъбервилик кваз республикадин къетен метлеб авай изданияр - "Рикъел хүннин ктаб" (11 томдикай ибарат) ва "Ватандык аскерар" (10 томдикай ибарат) чапнава. Абура Ватандык Чехи дяведа ва чадын дянейрин ва яракылу чуруйкин иштиракийрин тіварар гъамиша риклер амукъдайвал авуна, женгера телефон хъайи ва гел галачиз кважайбур яз гъисабай ағзурралди дагъустанвири тіварар чир хъувана.

Дагъларин улкведе Россиядин Федерацияда авай тек садири ТОКС (телевизионный отряд краеведов-следопытов) кардик кваз 40 йис тамам жезва. 10 йисалайни артух вахтунда адан командир Омар Муртазалиев я. Яргыл йисара ада Дагъустандин волейболдай федерациядин президент яз спортдин жуыре патал еке зегьмет чуугуна.

Бягъс мукъвал жезва

БОКС

Алай йисан 3-октябрдиз США-дин Лас-Вегас шеңгъерда чи машгүр спортсмен Виридуңнядын боксёррин Ассоциациядин (WBA) версиядалди виликан дуңнядын чемпион Гъабиб Аллагъвердиева WBA версиядай мад сеферда дуңнядын чемпионилин тівар къазанмишун патал американви Эдриэн БРОНЕРАХЪ галаз бягъс кыиле тухуда. Идакай боксёрдин промоутер Владимир ХРЮНОВА ТАСС-диз хабар ганва.

РИКІЕЛ ХКИН: идалай вилик сеферда Гъабиб Аллагъвердиев рингдал алатай йисан апрелдин вацра экъечай. А чавуз чи ватанэгъли американви Джесси Варгасаз кумукъай, чуулунин сағынни адакай хъанай. Им Гъабиб Аллагъвердиев (пешекаррин арада кыиле тухвай) бягъсина кумукъай сад лагъай сефер тир, и кардихъ галаз Гъабиб рази тушириди ва кысас вахчуз гъазур тирдини ада хабар ганай, амма вучиз ятланы бягъс кыиле тухун яргыл аватна.

Малум тирвал, 2014-йисан апрелдади Гъабиб Аллагъвердиева пешекарвиле рингдал 20 бягъс кыиле тухвана. Абура вири гъаливал къазанмишуналди ақталтарнай.

Нубатдин бягъс кыиле тухдай Эдриэн Бронера (26 йис) боксдин пуд версиядани икъван чавалади рингдал кыиле тухвай 30 бягъсина галивал къазанмишун, абурукай 22 бягъс нокаутдалди ақталтарна, анжак кыве сеферда ам кумукъай.

Спортидик галаз алакъалу сайтра ганвай малуматрал асаслу яз, Гъабиб Аллагъвердиева вичин стха, хусуси тренер Шафиди нахъ галаз бягъсина гъазурвал акунва. Алай вахтунда ада зурба боксёр Рой Джонсаң галаз тренировкайра давамарзана.

Севил Абдулова - къве сеферда дуңнядын чемпион

ПАРАТХЭКВОНДО

Алатай гъафтеда Түркиядин Самсун шеңгъерда паратхэквондодай кыиле фейи дуңнядын чемпионатда Россиядин хъяновай командаидик кваз Дагъустандай тир къве спортсменди къизилдин, са спортсменди гимишдин медалар къазанмишна. Шадвилелди мадни а кардикай хабар гуз кланзын хъни, Россиядин хъяновай командаидин старший тренер Арслан БИЯРСЛАНОВАН гъилик вердишивер къачузай лезги руш, вичин ери-биндербент райондин Белиждай тир Севил АБДУЛОВА (49 кг) ва Заира ИРАЗИЕВА (58 кг) дуңнядын чемпионилин тіварариз лайхул хъана. Гила лагъайта, Севил Абдулова къве сеферда дуңнядын чемпионя. Аферин!

Тренер Мегъамедтагъир МЕГЬАМЕДОВАН гъилик вердишивер къачузай Зайнутдин АТАЕВА (75 кг-дилай гзаф заланвал авай-бурун арада) гимишдин медаль къазанмишна.

РИКІЕЛ ХКИН: С.Абдуловади алатай йисан иолдиз Москвада паратхэквондодай кыиле фейи дуңнядын чемпионатда къизилдин медаль - дуңнядын чемпионилин тівар - къазанмишней. 2014-йисуз чи ватанэгъли рушакай Европадин чемпионатда гимишдин призёрги хъанай. Цинин йисакай рахайта, дуңнядын чемпионатда 1-чакдиз лайхул хъунни сад лагъай агалкъун туш, Севил алай йисан 20-апрелдиз Кишинёвда (Молдова) Ев-

ропадин чемпионатдани къизилдин медалдиз лайхул хъана.

Къейд тавуна жеда, тхэквондодай Виридуңнядын федерацияди паратхэквондодай - инвалидин арада дуңнядын чемпионаттар 2009-йисалай инихъ кыиле тухуза. Йисалай-суз и ақтажунрин дереја ва иштиракзай спортсменрин къадар артух жезва. Ци лагъайта, чемпионатда дуңнядын 36 улкведей тир 120-дав ағакына спортсменри чин устадвал къалурна.

Мадни са алаба хъийиз кланзын: спортдин жуыре 2020-йисуз Япониядин Токиода кыиле фидай Паралимпиададин къуғунрин программадик кутунва. Чна Севил Абдулова Паралимпиададин чемпион яз акуник еке умудар кутунва.

- Нубатдин сеферда Дагъларин улкведен рушари паратхэквондодай чипхъ еке устадвал авайди су-бутна, - къейдзана республикадин паратхэквондодай федерациядин

президент Руслан Биярсланова. - Чи спортсмени Россиядин хъяновай командаидик кваз кесерлү международный ақтажунра ва чемпионатра иштиракзава, эхиримжи са шумуд йисуз иллаки хъсан нетижаяр къалурнава.

Россиядин хъяновай командаидин агалкъунрик Дагъустандин спортсмени чин лайхул пай кутун, гъельбетда, руть хаждай кар я. Амма гъиликай ва я къвачерикай магърум инсанри республикадилай къецени спортдин майданра чин гъунарап къалурун, иллаки гъейранардай, аферин ва баркалла къазанмишзай кар я. Аллагъиди чиз мадни еке къуватар турал!

Алай вахтунда лагъайта, чи паратхэквондистри 29-сентябрдилай 2-октябрдади мумкинвилер сергъятламишнавай спортсменрин арада кыиле фидай Виридуңнядын къуғунриз гъазурвалаказва.

"Кавказдин къугъунар"

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алай йисан 27-сентябрдиз Махачкъалада, "Труд" стадиондал, "Кавказдин къугъунар" фестиваль кыиле тухуда. Спортдин культурадин рекъя къетен держада аваз тешкилүнин, кыиле тухунин ва ана чи республикадин спортсменри хъсан нетижаярни къазанмишунин мураддалди и серенжемдиз гъазурвилер акунин хейлин вахтамаз егечнай.

Накъ, 23-сентябрдиз, Махачкъалада, "Дагъустан" РИА-дин кон-

ференц-залда кыиле фейи пресс-конференциядай РД-дин физический культурадин ва спортдин министр Мегъамед МЕГЬАМЕДОВА

ва Дагъустан Республикадин культурадин рекъя министрдин заместитель Мурад Гъажиев А къейд авурвал, Дагъларин улкве спортдин культурадин VI фестиваль кыиле тухуз, СКФО-дин республикайтин командаяр къабулиз гъазур я. Абурун гафарай мадни малум хъайивал, алатай йисара хъиз, Цинин йисузни иштиракзай командаирин къязил 7 я. Спортсмени къезил атлетикадай, армспортдай, къуватдин троеборьеңдай, хқадарунин двоеборьеңдай, чөмерукрай ли-

шанар ягъунай, мини-футболдай, канат ялунай, канатдай винел хажхъунай ва икі мед чин устадвал къалурда.

"Кавказдин къугъунар" ачухуниз талукъарнавай шад мярекат сятдин пакаман 10-даз кыиле фидай. Фестивалдин сергъятра аваз стадиондал яратмишнардай коллективин иштираквал аваз культурадин еке программани кыиле тухуда. Фестивалдин нетижаяр, гъакни гъалиб хъайи республикадин командаидив наградаяр вахкуниз талукъарнавай шад мярекат Махачкъалада, М. Горкийдин тіварунарх галай Урусрин драмтеатрдин залда жеда.

2-чка къуна, баркалла!

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

18-20 сентябрдиз Махачкъалада, ДГПУ-дин спортдин залда, республикадин образовандин илимдин министрстводин къаяомвилер кваз волейболдай ДЮСШ-ра вердишивер къачузай 1999-2000-йисара ханвай рушарин арада РД-дин къенківчевал патал акъажунар кыиле фена.

Мурад-метлеб жегъилар волейбол къугъунал жел авун, республикадин хъяновай команда патал цийи къуватар гъазурун тир и акъ-

ажунра Дагъустандин шеңгъеринни районрин 14 командаиди иштиракна.

Тамашуниз лайхул къизгъын гүрүшширн нетижада Ахцегъирин ДЮСШ-дин хъяյтай дестеди, анжак са каспийчанвийриз кумукъналди, гъалибвилер 2-чка къазанмишна. Приздин 3-чка Хасавюрт шеңгъердин рушари къуна. И пуд командаиди республикадин физкульттурадин спортдин Министрстводин патай талукъ тир держайрин кубокриз, медалріз ва дипломріз лайхул хъана.

Ахцегъирин командаиди рушариз - Каминат Султановадиз (капитан),

Назлу Алихановадиз, Елена Агонулодиз, Наима Бейбалаевадиз, Роза Гъажикъулиевадиз, Эрзи Исламовадиз, Самира Мирзоевадиз, Жибержат Мусанабиевадиз ва абурун муаллим Нурамет Муталибоваз спортдин и чөх агалкъун чна риқин сидкъидай мубаракзава! Гъакни къятдани, мукъва йисара им тахъай хътин, тебрикунлиз лайхул нетижаяр.

Гъурметту рушар, чи мурад күн республикадин чемпионилин тахтуниз хажхъун я. Къуй квехъчандын сағывал ва чирвилер къачуна, гъакни спортдин умумырдин рекъе медни еке агалкъунар хърай!

Россиядин посольстводиз гүлле гана

США-дин Госдепартаментдин официальный векил Джон Кирбиди Сирияда авай Россиядин посольстводиз гүлле гун, гъакини и улкведиз РФ-дай военный техника ракурин гъакындай СМИ-рин малуматдиз баянтар тагана туна. Идан гъакындай Америкадин къецепатан политикадин ведомстводин сайтди хабар гузва.

Вашингтонда Дамасқда хъайи кардиз гъик къимет гузва ва и месэладиз талукъ яз Россиядин властихъ галаз алакъалу хъанани лагъай суалдиз Кирбиди вичивай са гафни лугъуз жедач лагъана жаваб гана. Гъа са вахтунда Госдепдин векилди Сирияда Россиядин самолеттин гъакындай малумат тестикирнач ва лагъана хъи, и кардиз талукъ яз Москвадихъ галаз раҳун лазим я.

“Россиядихъ Сирияда гъихтиин мурадар аватла, завай са гафни лугъуз жедач. Военныяр гаф хуний карди чак къалабулух кутазва, гъавиляй чна военныйрихъ галаз алакъа хуний эвер гузва”, - къейдна Кирбиди. Гъа са вахтунда ада малумарна хъи, США къиле авай международный коалициядихъ “Исламдин государстводин” дестедихъ галаз женг давамардай ниятар ава.

20-сентябрдиз Дамасқда авай Россиядин посольстводиз яракълу оппозициядин терефдихъ минометрай гүлле гана. Хабар гайвал, дипломатилин векилханадин терриориядиз аватай мина дериндиз чиле гъятна ва зиянтар гана. РФ-дин МИД-ди и кардай Россиядин посольстводин патарив гвай “гъукуматдиз акси боевикрик” тахсир кутуна. Гъа са вахтунда ада яракълу дестейриз “къецепатай къумекар гузвой спонсориз” “лазим тир таъсир авуниз эвер гана”.

21-сентябрдиз хабар гайвал, президент Башар Асадан къуватриз акси ақвазнавай са жерге дестейрин командирри Россиядиз “Цийи Афганистан” арадал гъун хиве къуна.

Сирияда граждан дяве 2011-йисан гатфарииз башламиш хъана. Телев хъайбурун къадар 230 ағзур касдилай, маса улквейриз катнавайбурун къадарни 1,5 миллион касдилай алатнава. Восстанидиз къарагъанавайбуруз Асадан режим терг ийиз къанза, улкведин терриориядин са пай Россияда вичин къивахъ къадағъа авунтай “Исламдин государстводин” террористилин дестеди къунва. Къиле США авай международный коалициядихъ “Исламдин государстводин” сенгериз гъавадай яғынар къазва.

Рикел хана

Римдин Папа Францискди гъисабзавайвал, Россияди дульядин политикадин майданра лап важибу роль къугъзвазва. Понтифика ихтиин фикир Кубадиз ва США-диз мугъманвилиз физвай вахтунда ТАСС-дин корреспондентдиз гайи интервьюда лагъана.

“Россия галачиз къе дульядин важибу

са месэлани гъялиз хъун мумкин туш”, - ма-лумарна Францискди. Гъа са вахтунда ада Пак Престолдин патав гвай Россиядин посольстводихъ галаз Ватиканди санал къалахуниз еке къимет гана.

19-сентябрдиз Кубада мугъманвиле авайла, понтифики и улкведин гражданриз США-дихъ галаз дипломатилин алакъаяр мукъва ийиз чалишиши хъуниз эвер гана. Адан гафарапди, и кар вири улкве патал барышугъ хъунин чешне жеда. Вичин нубатдай яз, Гаванадин аэропортуну Папа къаршиламишай Кубадин рөгъбер Рауль Кастроди зур асирдилай гаф вахтунда душманвиле аваз хъайдалай гуѓгуниш США-дихъ галаз алакъаяр къайдадик кухтаз къумек гунай ада чухсагъул лагъана. 22-27-сентябрдиз Папа Римский Вашингтондиз, Нью-Йоркдиз ва Филадельфиядиз фида. Вашингтонда ам США-дин президент Барак Обамадихъ галаз гуѓушиши жеда. Ам векилприн патадин ва Америкадин сенатдин санади тир заседанида иштиракай сад лагъай понтифик жеда.

Нью-Йоркда ам ООН-дин Генеральный Ассамблейдад, Филадельфияда иммиграциядин ва диндин азадвилин месэлайрай речь рапада, гъакини диндиз талукъ мярекат къиле тухуда. 25-сентябрдиз Франциск ООН-да авай РФ-дин гъамишалугъ векил Виталий Чуркинхъ галаз гуѓушиши жеда, хабар гузва “Цийивилер” РИА-ди. Сифтедай Папади Россиядин Президент Владимир Путинхъ галаз сүгъбетарда лагъана фикирнавай, амма чи государстводин къил Нью-Йоркдиз са тимил геж къведа.

Жавабдарвилиз

Чугуна

Германияда Шлезвиг - Гольштейн федеральный чилин прокурорри 91-йис хъанвай дишеғильдин делодайд ахтармишун башламишнава. Ам ажалдин Аушвиц - Биркенау лагерда 260 ағзур кас къинник шерик хъун мумкин я лугъузва. Идан гъакындай The Gardianди - хабар гузва.

Тахсир кутазвайбурун делиралди, за-кондин истемишунрал асаслу яз вичин тівар раижтиизиз дишеғиль нацистин СС теш-килатдин член тир ва 1944-йисан апрелдилай августдалди лагерда комендантдин гъиллик радиист яз къуллугъна. Тахсир кутазвайбурун векилри къейд авуравал, дишеғильдик тахсиркарвилера иштиракунай тахсир кутун мумкин я, гъик лагъайтла, ада ажалдин лагерь тұтындырыз къумек гана.

Чилин прокуратурадин пресс-секретарь Хайнц Дойлелан гафарапди, дишеғиль суддин вилик ақвазаруниз манивал гузвой са жуъредин себебар ава. Фикирзавайвал, судди къведай 1915-йис делодиз килигунин гъакындай къарап къабулда.

Виликан нацистин Германиядин аскер-рик тахсир кутазвай идаз ухшар са шумуд процессыдилай гуѓгуниш дишеғильдиз акси яз дело къарагъарна.

2015-йисан июлдиз Освенцимда къара-влу яз къалахай, Бухгалтер лакъаб алай не-мец Оскар Гернингак гаф къадарра инсанар къинай шерикал авунай тахсир кутунай. Адас 4-йис дустастаған.

2013-йисуз прокуратуради Освенцимдин ротадин виликан къарапвл Ганс Лишицак тахсир кутуна. Амма сағъламвал са акъван

хъсанзавачиз акуна, ам суддин вилик ақвазнан

2011-йисуз Треблинг тівар алай, ажалдин лагерда гуѓивалдайди яз хъайи, Иван Грозный лакъаб алай Джон Демьянюказ вад ийсан дустастаған.

Аушвиц-Биркенау концлагерь немсерин нацистри күнвай Польшадин территориядад алай Освенцим шеғъердин патав гвай. Официальный делиралди, ажалдин лагерда 1,4 миллиондив агақына инсанар къена, абуруқ 1,1 миллион чуудар тир. Освенцим со-ветрин күшунри 1945-йисуз азадна.

Чан аламаз

асфальтдик кутуна

Индияда итим чан аламаз асфальтдик кутуна. The Times of India хабар гузтайвал, ағывалат Мадхья-Прадеш штатда арадал атана.

45-йис хъанвай Латоре Барман папа-хъалаз ярмаркадиз фена. Адан юлдаш вичин диде-бубадин къале ақвазнан. Барман лагъайтла, хайи хуъръуз Тхадрадиз хквэз рекье гъятна. Рекье ам ички авай тұыквендиз фена. Ремонтзавай рекъелай элячидайла, ички хъанвай Барман еке фуруз аватна ва ахварал фена. Рекъел рекъемонтзавайди къалурзай лишанар алачир.

Пакамахъ атай рабочийриз фура ксан-вай итим акунач. Абуру цуурнавай битум фуруз цана. Идалай гуѓгуниш ремонтзавай участок цалцамарна. Асфальтдай ақытнавай гъиль акурла чқадин ағылайри гъарай-эвер къарагъарна.

Мейит чиликай худайдалай гуѓгуниш тахсир квайбуруз жаза гун истемишавай рекъын патав гвай хуърерин ағылайри рехъ къевира. Полицияди шеғъре ремонтзавай компа-ниядин векилар жавабдарвилиз чуғвада лагъана хиве къурдалай гуѓгуниш абур хъфена.

Фурар ахцурнай жаваб гузвой само-свалдин шофер ва рабочий къунва, абурук инсан къинал гъайи къайғусузвиляй тахсир кутазва. Ремонтардай компаниядин руковод-стводи эвездин пул яз Барманан мукъва-къилириз 5 ағзур рупий (760 доллардилай са тимил гаф) хун хиве къунва.

Крым алишверищдин гъалкъада

Украинадин президент Петр Порошенко-ди Крым алишверищдин гъалкъада тун обще-ственный активистрин серенжем тирди ва и серенжем “Крымда жезмай къван фад государствоин аслу туширвал арадал хун патав къиле тухузвайди я” лагъана, - малумарна УНН-ди.

“Гъалкъада тун Крымдин татаррин халкъ-дин общественный активистрин серенжем я”, - малумарна Порошенко-ди, Львовда авайла.

Рекъемар

- “Восточный” космодром ицигүнрин къалахра Кеферпатаң регионар 201 студентди иштиракна.

- Украинадай катнавай 114 ағзур касдикай россиявияр жеда.

ЦБ-дин курсуналди къенин юкъуз:

1 доллар - 66,17 манат,
1 евро - 74,68 манат,

къизил (1 гр) - 2402,66 манат,
гимши (1 гр) - 31,79 манат.

ИНТЕРНЕТДАЙ.
Гъазурайди - Шагысмаил Гъажимиризоеев

Адан гафарапди, государстводин къул-лугъриз - Украинадин сергъят хульзайбуруз ва МВД-дин къуллугъчийриз къайда хън таъминарунин ва серенжем къиле тухудай вахтунда хайнвилер тахъун таъминарунин буйругъ гана.

Агентстводи къейдзавайвал, эхиримжи икънди пар чуғвадай са машинни ярчумчук остроудихъ галаз сергъятдал алай са пункт-тунали атанава.

Крым алишверищдин гъалкъада тунин серенжем “Чонгар”, “Каланчак” ва “Чаплин-ка” пропускной пункттарал 20-сентябрдиз икъян сядин 12-даз башламиш хъана. Серенжем Крымдин татаррин межлисдин активистри тешкилна. Россияда къадағъа авунвай “Эрчи патан сектордин” активистри межлисдин күмек гуникий къил къақудан.

Ажалдин рикелай алатнава

Кеферпатаң Индиядин ағыали Махашта Мурасиди тестикирзавайвал, ам 1835-йисуз дидедиз хъана ва исядта адан 179-йис я, хабар гузва “Гъед” телерадиокомпаниядин портали.

Мурасидин гафарапди, ам дульядиз къиблепатан Индиядин Карнатака штатдин Банголар шеғъерда дульядиз атана ва ана чехи хъана. 1903-йисуз Кеферпата авай Уттар-Прадеш штатдин Варнаси шеғъердиз күч хъана. 1957-йисалди ада чекмечи яз къвалахна ва 122-йисан яшда аваз пенсиядиз экъечіна.

“Зи хтулар са шумуд йисар идалай ви-лик къена. Зун ажалдин рикелай алатнавай хътинді я, - лугъузва яргъал йисара яшамиш жезвай касди. - За рекъида лагъана мад умуд кутазмач, белки, зун ажалсузди ятла”.

Гъа са вахтунда хейлинбуру и кардал шакъизва. Адан шумуд йис ятла саки тайнариз хъун мумкин туш, гъик лагъайтла, идан гъалкъандай шағыидвалзаяй документар амач. Къыззек дұхтурдидин патав эхиримжи сеферда 1971-йисуз фенай. А дұхтур къенва, гъакинни ада вичелай гуѓгуниш ам вичин патав атайдан гъакындай шағыидвалзаяй са жүр-редин чарни тунвач. Медицинадин экспертиза къиле тухуз хъуннин мумкин туш.

Официальный чешмейралди, гъик Гин-нессан рекордрин Ктабдани къейдзавайвал, инсаниятдин тарихда виридалайни къузуз инсан французы Джин Кальман тир. И дин-шетьли 1997-йисуз 122-йисан яшда аваз рагьметдиз фена.

